

Evaluatie nieuwkomersonderwijs Amsterdam

Een onderzoek onder scholen,
schoolbesturen en andere
betrokken organisaties

Karin Hoogeveen
Joke Kruiter

Sardes, februari 2020

Evaluatie nieuwkomersonderwijs Amsterdam

**Een onderzoek onder scholen, schoolbesturen en
andere betrokken organisaties**

Inhoudsopgave

1.	Inleiding.....	5
2.	Onderzoeksopzet.....	8
3.	Samenvatting en adviezen	10
3.1	Samenvatting onderzoeksopzet.....	10
3.2	Samenvatting van de uitkomsten	11
3.3	Adviezen.....	14
4.	Over de nieuwkomersscholen in dit onderzoek	25
5.	Aanmelding en plaatsing	28
5.1	Taken en verantwoordelijkheden	28
5.2	Aanmeld- en plaatsingsprocedure	29
5.3	Wensen en behoeften	30
6.	Vervoer van leerlingen.....	32
6.1	De vervoersregeling.....	32
6.2	Wensen en behoeften	32
7.	Aanpak en programma	34
7.1	Gehanteerde programma's en methodes	34
7.2	Kwaliteitsbewaking	35
7.3	Wensen en behoeften	36
8.	Nieuwkomersonderwijs voor kleuters	37
8.1	Aanpak bij kleuters.....	37
8.2	Wensen en behoeften	38
9.	Contact met ouders	40
9.1	Contacten met ouders	40

9.2	Wensen en behoeften	41
10.	Betrokkenen bij het nieuwkomersonderwijs	42
10.1	Betrokkenen op school	42
10.2	Expertise.....	43
10.3	Deskundigheidsbevordering	44
10.4	Wensen en behoeften	45
11.	Verbinding met het reguliere onderwijs	46
11.1	Contact tijdens het nieuwkomersonderwijs	46
11.2	Vorbereiding op de reguliere klas	46
12.	Leerlingstromen	47
12.1	Uitstroom binnen de eigen school	47
12.2	Uitstroom naar een andere school	47
12.3	Uitstroom naar het voortgezet onderwijs.....	49
12.4	Uitstroom naar SBO of (V)SO	49
12.5	Wensen en behoeften	50
13.	Formele structuur en beleid	52
13.1	Het Amsterdamse beleid nieuwkomers	52
13.2	Rol van de schoolbesturen.....	53
13.3	Rol Centraal Meldpunt, Meeting Point en stedelijk netwerk	54
13.4	Rol Samenwerkingsverband en passend onderwijs	55
13.5	Rol van het Projectenbureau Primair Onderwijs ZuidOost.....	55
13.6	Inrichting van het systeem.....	56
	Bijlage: de geïnterviewden.....	58

1. Inleiding

In het najaar van 2019 heeft Sardes op verzoek van de gemeente Amsterdam en de schoolbesturen een evaluatieonderzoek uitgevoerd naar het nieuwkomersonderwijs in Amsterdam.

De directe aanleiding voor het onderzoek was de nieuwe periode onderwijsachterstandenbeleid en de wens van de gemeente en de schoolbesturen om toekomstbestendig en kwalitatief goed nieuwkomersonderwijs te realiseren. In het onderwijsveld bestaan al langere tijd zorgen. Een van de belangrijkste is de toegenomen en meer diverse instroom van nieuwkomerskinderen. Er zijn geluiden dat de plaatsing van leerlingen en de werkwijze met stamscholen en scholen met nieuwkomersonderwijs niet altijd verloopt zoals het zou moeten. Er is daarnaast behoefte aan ondersteuning voor (jonge) kleuters die nog niet lang in Nederland zijn, aan extra aandacht voor leerlingen die meer nodig hebben dan taalonderwijs en er bleken wensen op het gebied van het vervoer van leerlingen, reden waarom er recent een vervoersregeling is gekomen.

De gemeente Amsterdam en de schoolbesturen hebben onder andere bovenstaande onderwerpen als aandachtspunten ingebracht bij de uitvoering van de evaluatie.

Bij de evaluatie hebben we de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- De evaluatie brengt in beeld hoe de betrokkenen de huidige praktijk en het huidige beleid ervaren;
- Met de evaluatie wordt achterhaald wat goed gaat en wat beter kan;

De evaluatie moet uitmonden in adviezen over het beleid die als basis kunnen dienen voor een aanpassing van de Verordening Lokaal Onderwijs Amsterdam.

Begripsbepaling

Landelijke definities van nieuwkomer zijn:

- Een nieuwkomer is iemand die in Nederland verblijft en niet de Nederlandse nationaliteit bezit. In de regelgeving wordt in plaats van de term nieuwkomer ook de term vreemdeling gebruikt.¹
- Een asielzoeker is een vreemdeling als bedoeld in de Vreemdelingenwet 2000 – die ingeschreven staat op een basisschool, en;
– die door de Minister van Justitie en Veiligheid in het bezit is gesteld van een document of schriftelijke verklaring als bedoeld in artikel 9 van de Vreemdelingenwet 2000, en;
– deze heeft verkregen op grond van artikel 8, onderdelen c, d, f, g, h of j van die wet, onderscheidenlijk van wie ten minste één van de ouders of voogden door de Minister van Justitie en Veiligheid in het bezit is gesteld van een document of schriftelijke verklaring als bedoeld in artikel 9 van de Vreemdelingenwet 2000 en deze heeft verkregen op grond van artikel 8, onderdelen c, d, f, g, h of j van die wet, of;
– in het bezit is gesteld van een verklaring van het centraal orgaan asielzoekers, waaruit blijkt dat de vreemdeling, dan wel een of beide ouders of voogden in afwachting is van een aanvraag voor een verblijfsvergunning zoals bedoeld in artikel 8 onderdelen c, d, f, g, h, j Vreemdelingenwet 2000 en daarom niet beschikt over het

¹ Ministerie van OCW (2017). Informatiedocument Onderwijs aan asielzoekerskinderen.

document of schriftelijke verklaring als bedoeld in artikel 9 van de Vreemdelingenwet, en;
– aantoonbaar nog geen jaar woonachtig is in Nederland.²

De gemeente Amsterdam hanteert de volgende definitie voor nieuwkomers: '(...) kinderen tussen de 6 en 12 jaar (groep 3 t/m 8) die de Nederlandse taal nog niet voldoende beheersen en korter dan een jaar in Nederland wonen.'³
Sinds vorig schooljaar kunnen scholen in Amsterdam ook een beroep doen op de ondersteuning van nieuwkomers in groep 2 en budget krijgen voor de inzet van een taalondersteuner voor deze kleuters, daarom beschouwen we in dit onderzoek kinderen tussen de 4 en 12 jaar die de Nederlandse taal nog niet voldoende beheersen en korter dan een jaar in Nederland wonen als nieuwkomer.

De groep nieuwkomers is heel divers (expats, statushouders, vluchtelingen, arbeidsmigranten, inwoners zonder papieren). De gemeente Amsterdam onderscheidt de volgende drie groepen:

- International (de vroegere expats, maar nu niet meer zo klassiek)
- Kenniswerkers
- Arbeidsmigranten

'Internationals, kenniswerkers, arbeidsmigranten zijn veel gehoorde en gebruikte begrippen waar iedereen weer wat anders onder kan verstaan. De gemene deler is dat het mensen betreft die uit het buitenland komen om hier tijdelijk te werken. Maar wanneer is iemand een international, een kenniswerker of een arbeidsmigrant? Een international, of beter gezegd een economisch-actieve, internationale werknemer, is een persoon in de leeftijd van 15 t/m 66 jaar, die in loondienst is bij een in Nederland gevestigde organisatie, loonbelasting betaalt en alleen een buitenlandse nationaliteit heeft. De groep economisch actieve, internationale werknemers valt uiteen in kenniswerkers en arbeidsmigranten. Een kenniswerker is economisch actief, heeft een salaris boven een bepaalde grens en werkt tenminste 87 dagen in een jaar. Een arbeidsmigrant is een economisch actieve, internationale werknemer die geen kenniswerker is.'⁴

Dataverzameling

Voor de evaluatie hebben we met 41 betrokkenen bij het nieuwkomersonderwijs gesproken uit verschillende geledingen: 20 (van de 21) scholen met nieuwkomersklassen, 3 stamscholen⁵, 7 schoolbesturen, het Centraal Meldpunt (ondergebracht bij het ABC), het Samenwerkingsverband passend onderwijs en het Projectenbureau primair Onderwijs ZuidOost (zie bijlage).

De scholen en schoolbesturen hebben ruimhartig meegewerkt aan het onderzoek. We willen een groot compliment geven aan de leerkrachten, intern begeleiders, directeuren, bestuurders en andere betrokkenen die met veel hart voor de zaak nieuwkomersleerlingen (en hun ouders) een goede start willen geven in Nederland. De professionals die we spraken, tonen grote betrokkenheid bij hun leerlingen.

² <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stcrt-2019-15904.html>, artikel 34

³ Verordening op het lokaal onderwijsbeleid (2019). Verordening van de gemeenteraad van de gemeente Amsterdam houdende regels omtrent lokaal onderwijsbeleid. Amsterdam.

⁴ Mail van Sharon Trémour d.d. 11 maart 2020

⁵ Stamscholen zijn de scholen waar nieuwkomerskinderen zich melden. Van daar worden ze verwezen naar een nieuwkomersklas. Na het doorlopen van de nieuwkomersklas komen ze weer terug op de stamschool.

Leeswijzer

In deze rapportage geven we een presentatie van de uitkomsten van het onderzoek. Het rapport start met de verantwoording van de onderzoeksaanpak. Daarna volgt een hoofdstuk met samenvattende conclusies en aanbevelingen. In de hoofdstukken daarna bespreken we per thema de uitkomsten van de interviews.

2. Onderzoeksopzet

Dit onderzoek moest antwoord geven op de volgende onderzoeksvraag:
Hoe ervaren betrokkenen bij het nieuwkomersonderwijs in Amsterdam de huidige praktijk en het huidige beleid? Wat gaat goed en wat kan beter?

Deelvragen waren:

- Op welke manier sluiten de voorzieningen groep 1 en 2 aan op de grotere instroom van nieuwkomerskleuters?
- Levert het vervoer en de kosten daarvan problemen op voor ouders en kinderen?
- Hoe is de aansluiting tussen een jaar nieuwkomersonderwijs en het vervolgonderwijs in het algemeen en voor leerlingen die onvoldoende aansluiting vinden bij het regulier onderwijs (bijvoorbeeld door een 'rugzak' of door onvoldoende beheersing van de Nederlandse taal) in het bijzonder?

Doel van het onderzoek was: het verkrijgen van een overzicht van praktijk en beleid rond nieuwkomersonderwijs in Amsterdam en de betekenis daarvan voor beleid en praktijk, uitmondend in een advies.

Het door ons uitgevoerde onderzoek bestond uit de volgende activiteiten:

1. Deskresearch
2. Verzamelen kwantitatieve gegevens
3. Afnemen interviews
4. Analyse, conclusies en advies verwerken in rapportage
5. Bespreking resultaten met de opdrachtgever

1. Deskresearch

We hebben voor dit onderzoek relevante documenten bestudeerd, waaronder de Verordening Lokaal Onderwijs Amsterdam (VloA), een overzicht van de kosten in de afgelopen jaren en de documenten die de onderwijsadviesdienst ABC en het Projectenbureau Primair Onderwijs ZuidOost beschikbaar hebben op hun websites⁶.

1. Verzamelen kwantitatieve gegevens

Aan de hand van gegevens van de gemeente hebben we een overzicht verkregen van:

- De verspreiding van de 21 scholen die nieuwkomersonderwijs aanbieden over de stad.
- Het aantal klassen voor nieuwkomers per school.
- Scholen die NT2-deskundigheid voor kleuters hebben aangevraagd.

2. Interviews

De volgende partijen zijn geïnterviewd aan de hand van een interviewleidraad die van tevoren is voorgelegd aan de opdrachtgever.

1. Twintig scholen met nieuwkomersklassen (directeuren, intern begeleiders, leerkrachten, coördinatoren)
2. Drie scholen zonder nieuwkomersklassen: stamscholen (directeuren)

⁶ <https://www.hetabc.nl/professionals/metropool/nieuwkomers/professionals/>
<https://www.ppozo.nl/>

3. Zeven schoolbesturen (bestuurders), waaronder de drie schoolbesturen die in het BBO het thema in hun portefeuille hebben
4. Overige relevante partijen:
 - Coördinatiepunt nieuwkomersonderwijs dat wordt uitgevoerd door het ABC: centrale aanmelding en plaatsing en het Meeting Point (projectmanagementassistent)
 - Samenwerkingsverband Passend Onderwijs (directeur)
 - Projectenbureau Primair Onderwijs ZuidOost (directeur en medewerker nieuwkomers)

De (groeps)interviews duurden ongeveer een uur per school / schoolbestuur / overige partij en vonden plaats op vijf dagen en op vijf verschillende plaatsen, verspreid over de stad, zodat de geïnterviewden zo min mogelijk hoefden te reizen. Bij de scholen, schoolbesturen en andere betrokkenen die op geen van de interviewdagen in de gelegenheid waren aan te sluiten, hebben we een telefonisch interview afgenomen.

Interviewleidraad

We werkten met semi-gestructureerde interviewleidraden, zodat alle relevante onderwerpen in ieder geval aan de orde kwamen, maar er voldoende ruimte bleef voor inbreng van de geïnterviewden. De interviewleidraad hebben we vooraf aan de opdrachtgever voorgelegd.

De scholen, schoolbesturen en andere betrokkenen kregen de topics uit de interviewleidraad voorafgaande aan het gesprek opgestuurd, zodat zij zich goed konden voorbereiden en eventueel met anderen die niet bij het interview waren, konden overleggen. Dat laatste is ook gebeurd. De gesprekspartners kregen veel ruimte om in te gaan op de verschillende aspecten van het nieuwkomersonderwijs.

3. Analyse, conclusies en advies verwerken in rapportage

Van elk interview is een verslag gemaakt. Per thema analyseerden we de belangrijkste uitkomsten. Op basis van die uitkomsten hebben we conclusies getrokken en adviezen opgesteld. Het concept-rapport is voorgelegd aan alle geïnterviewden en zij hebben de gelegenheid gekregen te reageren. Er kwamen zeven reacties en die zijn verwerkt in het definitieve rapport.

5. Bespreking resultaten met de opdrachtgever

De concept-rapportage is op 8 januari 2020 besproken met de opdrachtgevers (gemeente en drie schoolbestuurders). Na bijstelling is de definitieve versie op 26 februari 2020 besproken met de opdrachtgevers.

3. Samenvatting en adviezen

De gemeente Amsterdam en de schoolbesturen hebben gezamenlijk aan Sardes gevraagd om in kaart te brengen hoe betrokkenen bij het nieuwkomersonderwijs de huidige praktijk en het huidige beleid ervaren. Daarmee wordt zicht verkregen op wat er goed gaat en wat beter kan. Daarnaast heeft de opdrachtgever nadrukkelijk gevraagd om wensen en behoeften te inventariseren. De evaluatie moest uitmonden in een advies.

In dit hoofdstuk beschrijven we eerst kort de onderzoeksopzet (zie hoofdstuk 2 voor een volledige beschrijving). Daarna volgen de samenvattende conclusies van het onderzoek en geven we een advies voor het toekomstige nieuwkomersonderwijs in Amsterdam.

3.1 Samenvatting onderzoeksopzet

Dit onderzoek moest antwoord geven op de volgende onderzoeksvraag:
Hoe ervaren betrokkenen bij het nieuwkomersonderwijs in Amsterdam de huidige praktijk en het huidige beleid? Wat gaat goed en wat kan beter?

In het onderzoek was expliciet aandacht voor:

- De voorzieningen groep voor nieuwkomerskleuters.
- Het vervoer en de kosten daarvan.
- De aansluiting tussen een jaar nieuwkomersonderwijs en het vervolgonderwijs (met name voor leerlingen die onvoldoende aansluiting vinden bij het regulier onderwijs).

Het onderzoek bestond uit de volgende onderdelen:

1. Deskresearch
2. Verzamelen kwantitatieve gegevens
3. Afnemen interviews
4. Analyse, conclusies en advies verwerken in rapportage
5. Bespreking resultaten met de opdrachtgever

De kern van de dataverzameling vormen de interviews. We hielden interviews met:

- 20 scholen met nieuwkomersklassen
- 3 scholen zonder nieuwkomersklassen (stamscholen)
- 7 schoolbesturen
- Overige relevante partijen:
 - ✓ Coördinatiepunt nieuwkomersonderwijs dat wordt uitgevoerd door het ABC: centrale aanmelding en plaatsing en het Meeting Point
 - ✓ Samenwerkingsverband Passend Onderwijs
 - ✓ Projectenbureau Primair Onderwijs ZuidOost

3.2 Samenvatting van de uitkomsten

Er is over veel zaken tevredenheid, maar uiteraard niet over alles. We trekken in deze paragraaf conclusies ten aanzien van de huidige praktijk en het huidige beleid, geven aan waar de geïnterviewden tevreden over zijn en bespreken wensen en behoeften van betrokkenen bij het nieuwkomersonderwijs in Amsterdam. Hieronder staan de conclusies die achtereenvolgens in de volgende hoofdstukken worden onderbouwd.

Gemeentelijke subsidie wordt zeer gewaardeerd

De scholen met nieuwkomersleerlingen zijn erg tevreden met de extra subsidie van de gemeente bovenop de rijksmiddelen en de meeste komen hiermee uit. Een aantal scholen vindt het budget te laag. Sommige scholen zouden meer continuïteit in de subsidie willen, door bijvoorbeeld budget voor vier jaar in plaats van één jaar te krijgen. Zij kunnen door de huidige regeling geen leerkrachten in vaste dienst nemen, omdat ze niet weten of de subsidie het jaar erna weer wordt toegekend. Dat leidt tot verlies van expertise die zeker in een tijd van lerarentekort als onwenselijk wordt beschouwd. Bij andere scholen speelt dit probleem minder, omdat het schoolbestuur garant staat.

Aanmelding en plaatsing zijn te ‘technisch’ en systeem met stamscholen kent nadelen

Vrijwel alle betrokkenen geven aan dat de centrale aanmelding zoals die nu loopt, op zich goed functioneert. Wel valt hier winst te behalen door niet alleen vraag en aanbod ‘op een technische manier’ op elkaar af te stemmen, maar ook andere relevante informatie, zoals de wensen van leerlingen/ouders en scholen, in de procedure mee te nemen. Nieuwkomersscholen melden dat leerlingen soms zonder stamschool naar de nieuwkomersschool komen of met veel moeite een stamschool gevonden hebben. Voor ouders is het een ingewikkeld systeem.

Vervoersregeling heeft zijn waarde

Hoewel er relatief weinig gebruik van gemaakt wordt, geven alle betrokkenen aan dat een vervoersregeling voor kinderen die dat nodig hebben, van grote waarde is om daadwerkelijk naar de nieuwkomersklas te gaan. Wel is het een manco dat de reiskosten alleen voor kinderen worden vergoed en niet voor hun ouders: jonge basisschoolkinderen zouden niet alleen door de stad moeten hoeven reizen. Uit de gesprekken blijkt ook dat de regeling nog niet voor iedereen duidelijk is.

Aanpak / programma en leerlingvolgsystemen zijn divers

De scholen zoeken aanpakken en programma’s die passend zijn bij de doelgroep. Er is een variëteit aan programma’s, waarvan een aantal door meerdere scholen gebruikt wordt: Horen, zien en schrijven, Logo3000, Zien is snappen, Veilig leren lezen, Wereld voor woorden.

De scholen zijn op zoek naar passende leerlingvolgsystemen.

Er is behoefte aan uitwisseling over methoden en aanpakken en leerlingvolgsystemen.

Voorziening voor kleuters blijft gewenst

Alle nieuwkomersscholen en ook de stamscholen die we spraken, hebben te maken met nieuwkomersleerlingen in de kleuterleeftijd. Deze kleuters vallen buiten de landelijke regeling, vanuit de gedachte dat zij nog jong genoeg zijn om de taal in de reguliere groepen op te pakken. Hoewel de meeste scholen niet voor een aparte nieuwkomersklas voor

kleuters zijn, geven ze wel vrijwel allemaal aan dat het niet klopt dat kleuters de taal vanzelf wel oppikken in een reguliere groep. Ook zijn kleuters lang niet altijd 'schoolrijp' en is er op sociaal-emotioneel en/of gedragsgebied extra inzet nodig voor deze groep jonge nieuwkomers. Extra voorzieningen zijn dus zeer gewenst. De huidige middelen voor extra inzet van een taalondersteuner bij de kleuters worden zeer op prijs gesteld.

Contact met ouders

Alle scholen doen hun best om een goed contact met ouders te onderhouden. De communicatie vraagt soms letterlijk 'handen- en voetenwerk', als de ouders het Nederlands niet machtig zijn en ook geen Engels spreken. Er is behoefte aan de inzet van tolken.

Betrokkenen bij het nieuwkomersonderwijs

Er is een duidelijke behoefte aan kennisdeling over het nieuwkomersonderwijs, maar die is niet voor elke school hetzelfde. De scholen c.q. leerkrachten met weinig ervaring willen veel weten over aanpak en methodes, de scholen die al langer bezig zijn, hebben daar wat minder behoefte aan. De scholen met internationals/expats⁷ hebben andere vragen dan de scholen met vluchtelingen of arbeidsmigranten. Onder de intern begeleiders is er behoefte aan een apart netwerk nieuwkomers.

Verbinding met het reguliere onderwijs

Op de meeste scholen zijn er enkele gezamenlijke activiteiten voor de nieuwkomersleerlingen en de andere leerlingen op school, zoals bijvoorbeeld gymnastiekles, samen buiten spelen en soms workshops of thema's. Er vinden weinig gerichte activiteiten plaats om nieuwkomersleerlingen en de andere leerlingen van elkaar te laten leren.

Leerlingstromen

Niet alle scholen willen stamschool zijn

In sommige interviews wordt aangegeven dat de 'lasten niet altijd eerlijk verdeeld worden': niet alle scholen lijken bereid te zijn om nieuwkomersleerlingen in te schrijven en als stamschool te fungeren. Dat leidt er toe dat ouders soms bij meerdere scholen langs moeten om hun kinderen in te kunnen schrijven én dat de ene school veel vaker als stamschool fungeert dan de andere.

Intake en overdracht kunnen beter

Een uitgebreide intake bij aanmelding op de nieuwkomersschool én bij de overdracht naar de stamschool worden heel belangrijk gevonden door de scholen met nieuwkomers, maar zijn niet altijd goed geregeld. Met name in de overdracht naar de stamschool valt nog winst te behalen: de doorgaande lijn tussen het aanbod in de nieuwkomersklas en de reguliere klas kan verder versterkt worden.

Verlenging en/of extra aandacht in het reguliere onderwijs zijn noodzakelijk

Iedereen is het erover eens dat voor de meeste leerlingen, en zeker voor de leerlingen uit de bovenbouw, tien maanden doorgaans te kort zijn om daarna helemaal mee te kunnen draaien met hun leeftijdsgenoten in een reguliere klas (zie ook paragraaf 3.3.4). De school/leerkracht waar de leerling daarna in de klas komt, moet zich realiseren dat met één

⁷ In dit rapport gebruiken we de term expats voor tijdelijk in Nederland wonende werknemers met een behoorlijk salaris. De gemeente Amsterdam hanteert de term kenniswerker, maar in het dagelijks spraakgebruik is de term expat veel voorkomend, vandaar deze keuze.

jaar nieuwkomersonderwijs alleen de basis is gelegd, en dat meestal nog een aantal jaar extra expertise en ondersteuning nodig blijft.

Nazorg door de school met nieuwkomersonderwijs komt echter niet veel voor. Als de leerlingen op dezelfde school blijven, is er soms wel een doorgaande leerlijn, maar ook dat is niet altijd het geval. Hier vormen de scholen met internationals/expats een uitzondering, omdat vrijwel alle leerlingen op dezelfde school blijven en op die scholen met doorgaande leerlijnen wordt gewerkt.

Velen wijzen op de ontoereikende expertise bij het reguliere onderwijs om nieuwkomers, na afloop van het onderwijs in een aparte klas, passend onderwijs te bieden. Het reguliere onderwijs ontbeert kennis en expertise om leerlingen die nog relatief kort in Nederland zijn vervolgonderwijs op maat te geven. Er is daardoor te weinig sprake van doorgaande leerlijnen voor de nieuwkomersleerlingen.

Uitstroom naar Voortgezet Onderwijs kan veel beter

Er is nogal wat onvrede over de uitstroom naar het voortgezet onderwijs. Er zijn maar enkele VO-scholen in Amsterdam waarover de PO-scholen met nieuwkomers te spreken zijn als het gaat om het onderwijs aan de voormalige nieuwkomers. Over de kopklas is men tevreden. Die biedt de mogelijkheid om leerlingen die meer in hun mars hebben, maar door een taalachterstand de hogere vormen van het voortgezet onderwijs niet aankunnen, in een schooljaar de Nederlandse taal flink bij te spijkeren. Knelpunten zijn:

- Leerlingen mogen alleen aan het begin van het schooljaar instromen;
- Leerlingen worden op een te laag niveau geplaatst.

Snellere screening SBO en (V)SO

Er zijn leerlingen onder de nieuwkomers voor wie het reguliere onderwijs niet geschikt is. Deze leerlingen kunnen weliswaar aangemeld worden bij het samenwerkingsverband, maar doen dan mee aan de reguliere procedure en soms zelfs dat niet, omdat zij niet getoetst kunnen worden zo lang zij de Nederlandse taal niet goed spreken. Dit leidt tot verzwarening van de taak van de leerkrachten in de nieuwkomersklassen en zorgt ervoor dat deze kinderen (te) laat op een passende plek terecht komen.

Formele structuur en beleid

Gezamenlijk bovenbestuurlijk kwaliteitszorgsysteem is nodig

Sommige besturen en scholen missen een gezamenlijk kwaliteitszorgsysteem voor het nieuwkomersonderwijs. Zij hebben niet zozeer twijfels over de kwaliteit van het onderwijs dat zij geven, maar vinden het onwenselijk dat nu elke school apart het wiel aan het uitvinden is en eigen normen hanteert.

Stedelijk overleg over nieuwkomers

Een aantal besturen mist strategisch en inhoudelijk overleg over nieuwkomersonderwijs op bovenbestuurlijk niveau. Het Meeting Point voor directeuren en het stedelijk netwerk voor leerkrachten worden wisselend beoordeeld. Zoals hierboven al is aangegeven, wordt een netwerk voor ib'ers gemist.

Diversiteit en segregatie onder de scholen met nieuwkomers

Er zijn drie scholen die alleen of voornamelijk nieuwkomersonderwijs voor kinderen van internationals/expats verzorgen. Zij voelen zich in meer of mindere mate 'vreemde eenden in de bijt', omdat deze doelgroep verschilt van de doelgroepen op de andere scholen met

nieuwkomersklassen, hoewel ook daar natuurlijk onderlinge verschillen zijn. Andere scholen vinden het lastig dat zij een bepaalde groep nieuwkomers hebben, bijvoorbeeld kinderen van Oost-Europese arbeidsmigranten. De school met Joodse leerlingen voelt het juist als een verantwoordelijkheid om Joodse nieuwkomers een ‘veilige omgeving te bieden die niet op alle scholen met nieuwkomers is gewaarborgd.

Door de ontstane diversiteit onder de nieuwkomersklassen zijn er bij de scholen uiteenlopende behoeften en is het niet altijd eenvoudig om op bovenschools niveau uit te wisselen en gezamenlijkheid te ervaren.

3.3 Adviezen

De kwaliteit van het nieuwkomersonderwijs vormt het uitgangspunt bij de formulering van de adviezen.⁸ Die moet hoog zijn en blijven. We kijken daarom naar garanties die ingebouwd kunnen worden, waardoor de kwaliteit van het nieuwkomersonderwijs gewaarborgd is. We baseren ons op de bij Sardes aanwezig expertise en – waar mogelijk – op (onderzoeks)literatuur. Ook betrekken we de uitkomsten van de interviews bij de adviezen. Per kopje hebben we aanbevelingen geformuleerd. We starten bij de inhoud en adviseren vervolgens over de vorm/organisatie.

3.3.1 *Kwaliteit van de professionals*

Evenals in het reguliere onderwijs staat of valt de kwaliteit van het nieuwkomersonderwijs met de vrouw of man voor de klas. Uit een CPB-studie blijkt dat een goede docent voor de klas de belangrijkste voorspeller voor goede resultaten is. Het aantal jaren ervaring van de docent is vooral de eerste drie jaar dat iemand na het afstuderen voor de klas staat een relevante factor. Interactievaardigheden van de docenten hebben invloed op leerprestaties (sensitief, responsief).⁹ Dat is voor leerkrachten die met nieuwkomers te maken hebben, niet anders. Het lerarentekort zorgt ervoor dat er weleens concessies gedaan worden aan de kwaliteit van de leerkracht, dus ook aan die voor de nieuwkomers. Dat vinden scholen zelf ook ongewenst, maar daar is uiteraard geen pasklare oplossing voor.

Zijn er voldoende waarborgen voor de kwaliteit van de professionals die het nieuwkomersonderwijs in Amsterdam vormgeven? We lopen hieronder een aantal aspecten langs en geven bij elk aspect een advies.

Profiel leerkracht nieuwkomers

Het zijn over het algemeen niet de minste leerkrachten die voor de nieuwkomersklassen staan. Enkele uitzonderingen daargelaten, kiezen de scholen in Amsterdam ervoor om een ervaren leerkracht met specifieke deskundigheid op het gebied van tweede taalverwerving in de nieuwkomersklassen te plaatsen.

Er gelden in Nederland momenteel geen specifieke bekwaamheidseisen voor het onderwijs aan nieuwkomers in het reguliere basis- en voortgezet onderwijs. ‘Leraren zijn dan ook in zeer wisselende mate voorbereid op het omgaan met meertaligheid, zeker waar het gaat

⁸ De beoordeling van de kwaliteit van het nieuwkomersonderwijs in Amsterdam behoorde overigens niet tot de opdracht van het onderzoek. Er zijn betrokkenen geïnterviewd en er is niet in de klassen geobserveerd.

⁹ Het CPB deed internationaal literatuuronderzoek naar effectieve interventies om onderwijsachterstanden weg te werken in het basisonderwijs en onderscheidde een aantal factoren die ertoe doen. <https://www.cpb.nl/sites/default/files/omnidownload/CPB-Notitie-6juni2018-Effectieve-interventies-leerachterstanden-in-het-primair-onderwijs.pdf>

om nieuwkomers. Er bestaan aanzienlijke regionale verschillen in de benadering van deze problematiek, maar expertise wordt niet landelijk opgebouwd.’¹⁰

1. Advies

Om de kwaliteit blijvend te garanderen, adviseren we om in het BBO en het Meeting Point (dan wel in de nieuwe structuur, zie hierna) gezamenlijk na te denken over het profiel van een leerkracht voor nieuwkomers. Daar horen ook kennis en vaardigheden bij om met ouders om te gaan. In hoofdstuk 10 staan competenties die als input kunnen dienen. Ook landelijk zijn competenties te vinden via LOWAN.

Deskundigheidsbevordering en kennisdeling professionals nieuwkomersonderwijs

Een professional moet zich blijvend kunnen scholen en op de hoogte blijven van nieuwe inzichten op het gebied van nieuwkomersonderwijs. Dat gebeurt momenteel op verschillende manieren (zie 10.3), maar is niet centraal geregeld, dus afhankelijk van het initiatief van de leerkracht en/of de school. In een studie naar professionalisering van docenten in het nieuwkomersonderwijs lezen we hierover: ‘Schoolleiders en besturen moeten via personeels- en professionaliseringsbeleid de competenties voor het onderwijzen in meertalige klassen in huis opbouwen.’¹¹

2. Adviezen

Onderzoek wat werkbare verbanden zijn voor kennisdeling en deskundigheidsbevordering. Dat kan bijvoorbeeld per groep verschillen: voor leerkrachten per stadsdeel, voor ib’ers en directeurs wellicht op stedelijk niveau. Daarnaast is van belang dat de leerkrachten op de scholen die met (ex-)nieuwkomers te maken hebben, zich bewust worden van de specifieke expertise die nodig is op het gebied van tweede taalverwerving. Kennisuitwisseling en nascholing binnen elke school zijn daarom ook van belang.

Om ervoor te zorgen dat de kennis en expertise van de professionals die met nieuwkomers te maken hebben (leerkrachten, intern begeleiders en directies) up-to-date is, adviseren wij om – naast het reguliere personeels- en professionaliseringsbeleid per schoolbestuur - een stadsbreed Expertisecentrum nieuwkomers in te richten, dat bijvoorbeeld bij ABC, het samenwerkingsverband of bij één van de schoolbesturen kan worden ondergebracht. Dit Expertisecentrum kan in samenwerking met het hoger onderwijs¹² vormgegeven worden, zodat praktijkonderzoek en professionalisering samengaan.

Taken van een expertisecentrum kunnen zijn:

- ✓ Scholen met nieuwkomers zodanig ondersteunen, zodat zij over de benodigde en actuele kennis beschikken op het gebied van NT2-onderwijs en cultuursensitiviteit.
- ✓ Het bieden van een duidelijk cursusaanbod voor de leerkrachten die lesgeven aan nieuwkomers en die weinig ervaring hebben met nieuwkomersonderwijs, en het

¹⁰ <https://www.hu.nl/onderzoek/nieuws/consortium-gaat-werken-aan-kwaliteit-meertalig-onderwijs-voor-nieuwkomers>

¹¹ Hajer, M., Kootstra, G.J. & Popta, M. van (2018). Ruimte en Richting in Professionalisering voor Onderwijs aan Nieuwkomers. Een verkenning van opleiding en scholing voor leraren in basis- en voortgezet onderwijs in Vlaanderen en Zweden. Eindrapportage van de overzichtsstudie, (mede) gefinancierd door NRO . <https://www.nro.nl/wp-content/uploads/2018/07/405-17-720-Eindrapportage-Ruimte-en-Richting-in-Professionalisering-voor-Onderwijs-aan-Nieuwkomers.pdf>

¹² Bijvoorbeeld:

Universiteit van Amsterdam, ITTA, Kennisinstituut voor Taalontwikkeling

Universiteit van Amsterdam, Folkert Kuiken: <https://www.uva.nl/profiel/k/u/f.kuiken/f.kuiken.html>

Hogeschool van Amsterdam, lectoraat De Pedagogische functie van onderwijs en opvoeding (<https://www.hva.nl/kc-onderwijs-opvoeding/gedeelde-content/lectoraten/lectoraat-de-pedagogische-functie-van-onderwijs-en-opvoeding/lectoraat-de-pedagogische-functie-van-onderwijs-en-opvoeding.html>)

Hogeschool Utrecht, lectoraat Meertaligheid en onderwijs, Maaïke Hajer: <https://www.hu.nl/onderzoek/onderzoekers/maaike-hajer>

bieden van verdieping voor leerkrachten die al langer lesgeven in het nieuwkomersonderwijs.

- ✓ Het ontwikkelen van een mentorsysteem voor de beginnende leerkrachten in het nieuwkomersonderwijs, waarbij zij te rade kunnen gaan bij een meer ervaren collega.
- ✓ Het organiseren van (netwerk)bijeenkomsten voor directeuren, ib'ers en leerkrachten van de scholen met nieuwkomers en het inbrengen van actuele kennis, al dan niet samen met de kennisinstellingen waarmee wordt samengewerkt. Dat kan op stedelijk of wijkniveau. Dit vervangt het Meeting Point en het netwerk voor leerkrachten.
- ✓ Het organiseren van ambulante begeleiding voor leerlingen die nieuwkomersonderwijs hebben gehad.¹³

Deskundigheid van de leerkrachten in het reguliere basisonderwijs

Een goede overdracht naar en expertise bij het onderwijs dat leerlingen ontvangen wanneer zij niet meer apart nieuwkomersonderwijs krijgen, is noodzakelijk. Leerkrachten die geen nieuwkomersonderwijs geven, maar de leerlingen later in de klas krijgen, hebben expertise nodig om deze groep leerlingen te bieden wat zij nodig hebben. Daar is in Nederland te weinig oog voor.¹⁴ Reguliere leerkrachten moeten om kunnen gaan met differentiatie en de leerlingen op eigen leerlijnen kunnen zetten. Die deskundigheid ontbreekt nogal eens in de huidige situatie. Dat signaleerde de Inspectie ook landelijk in de Staat van het Onderwijs 2019.¹⁵

3. Adviezen

- Voor elke basisschool is het van belang te beschikken over een plan hoe zij op een verantwoorde manier onderwijs aan nieuwkomers vorm geeft, zowel voor scholen die al te maken hebben met nieuwkomers als scholen waar dit (nog) niet het geval is. Een plan dat verder reikt dan het eerste jaar en een periode van minimaal vier jaar bestrijkt, de tijd die nodig is om een nieuwe taal behoorlijk te beheersen.¹⁶
- Investeer in een warme overdracht tussen nieuwkomersklas en de vervolgklas. Zorg voor specifieke taalondersteuning ook na de nieuwkomersklas.
- Zorg voor ambulante begeleiding voor het vervolgtraject in het reguliere onderwijs.
- Terugkoppeling over de leerling door de ontvangende school aan de nieuwkomersschool vindt structureel plaats, zodat de nieuwkomersschool zicht krijgt op de verdere schoolloopbaan van de leerling en daarmee op de kwaliteit van hun nieuwkomersonderwijs.
- Ontmoetingen tussen scholen met nieuwkomersklassen en de andere scholen zijn belangrijk. Organiseer een stedelijke studiedag waar (nieuwe) inzichten over het onderwijs aan nieuwkomers worden gedeeld met alle scholen.
- Ook is het belangrijk om, voor zover dat niet al gebeurt, het omgaan met tweetaligheid regelmatig onderwerp te laten zijn van het reguliere professionaliseringbeleid per bestuur/school.

¹³ Dat kan door ervaren leerkrachten gebeuren of uitbesteed worden, zoals in Amstelveen <https://www.ato-amstelveen.com/diensten>

¹⁴ Zie bijvoorbeeld: Ruimte voor nieuwe talenten. Keuzes rond nieuwkomers op de basisschool (2017). Schrijfgroep Lectorateninitiatief Professionalisering Taalonderwijs Nieuwkomers. In opdracht van PO-raad en ministerie van OCW

¹⁵ De Staat van het Onderwijs 2019 | Onderwijsverslag over 2017/2018

¹⁶ Idem

- Zoek verbinding met de kansenaanpak van de gemeente Amsterdam; de kinderen die nieuwkomersonderwijs hebben gevolgd, komen doorgaans ook in aanmerking voor het aanbod binnen de kansenaanpak.

Deskundigheid bij doorverwijzing nieuwkomers naar SBO en (V)SO

Voor de leerlingen onder de nieuwkomers voor wie het reguliere onderwijs niet geschikt is, is het nodig om sneller en via maatwerk te beoordelen of de leerling beter af is in het SBO of (V)SO. Ook is het nodig om de beschikking te hebben over deskundigheid over nieuwkomers in het SBO en (V)SO.

4. Adviezen

- Maak afspraken over maatwerk-procedures voor de screening van nieuwkomersleerlingen voor SBO en (V)SO en zorg ervoor dat deze procedures worden nageleefd.
- Zorg voor deskundigheid over nieuwkomers bij degenen die de screening uitvoeren.
- Vergroot de deskundigheid over nieuwkomers bij leerkrachten in SBO en (V)SO.
- Garandeer een keten van zorg door middel van een Zorgteam Nieuwkomers.

Borging

Om de aandacht voor de kwaliteit van het nieuwkomersonderwijs gemeentebreed te borgen, is een gezamenlijk - door de gemeente en besturen vast te stellen - kwaliteitszorgsysteem nodig. Het kader dat door de Onderwijsinspectie wordt gebruikt, geeft scholen en schoolbesturen onvoldoende houvast voor een bewaking van de kwaliteit van het nieuwkomersonderwijs.

5. Advies

Onderzoek gezamenlijk wat er nodig is om tot een goed kader voor kwaliteitszorg voor het nieuwkomersonderwijs te komen. Welke aspecten uit de inspectiecriteria voldoen, welke voldoen niet en op welke onderwerpen zijn extra criteria nodig? Het kan dan bijvoorbeeld om de volgende aspecten:

- ✓ Er wordt een kwalitatief goede intake gehouden met nieuwkomersleerlingen en hun ouders, op basis van een van tevoren vastgesteld intakeformulier;
- ✓ Leerkrachten werken met ontwikkelingsplannen voor de nieuwkomersleerlingen
- ✓ leerkrachten stemmen de instructie, de verwerking van de leerstof en de leertijd af op de verschillen in onderwijsbehoeften van de leerlingen;
- ✓ leerkrachten plannen en realiseren het onderwijs op een doelgerichte wijze vanuit leerlijnen;
- ✓ de school volgt of leerlingen zich ontwikkelen zoals verwacht, op een manier die past bij de ontwikkeling van nieuwkomersleerlingen;
- ✓ leerkrachten hebben voldoende kennis en vaardigheden op het gebied van tweedetaalverwerving;
- ✓ leerkrachten hebben voldoende kennis en vaardigheden om cultuursensitief te kunnen werken;
- ✓ leerkrachten hebben voldoende kennis en vaardigheden om adequaat met ouders van nieuwkomersleerlingen om te gaan.

Een gezamenlijk kader voor de kwaliteit van het nieuwkomersonderwijs moet scholen en schoolbesturen houvast geven voor de inrichting van het onderwijs aan nieuwkomers en

moet de besturen handvatten bieden om het gesprek met de scholen over de kwaliteit van het nieuwkomersonderwijs aan te gaan.

Aanmelding en plaatsing

Bij de procedure die momenteel gehanteerd wordt, gaat het om een 'technische' matching: leerlingen worden – indien mogelijk - geplaatst op de school met nieuwkomersonderwijs in de nabijheid van hun woonadres. Daardoor ontstaan er verschillende soorten groepssamenstellingen, gebaseerd op de verspreiding van de verschillende soorten nieuwkomers over de stad. Er zijn bijvoorbeeld nieuwkomersklassen met veel Oost-Europese kinderen en klassen met veel kinderen van expats.

Het doel van nieuwkomersonderwijs is: leerlingen die kort in Nederland zijn en de Nederlandse taal niet machtig zijn, hoogwaardig onderwijs geven, zodat zij zich op een snelle manier de Nederlandse taal eigen kunnen maken. Uit onderzoeksliteratuur is niet bekend of de groepssamenstelling daarbij een rol speelt. Ieder kind moet de kans krijgen om op eigen niveau en met eigen leerlijnen het onderwijs te kunnen volgen. Dat betekent dat ook hier weer de kwaliteit van de leerkracht telt, bijvoorbeeld op het gebied van differentiatievaardigheden.

In de grote steden is sprake van segregatie, die zien we terug in de verspreiding van de nieuwkomers over de scholen. Omdat veel nieuwkomers in de wijken met laagopgeleiden wonen, zitten zij ook in die wijken op de scholen met het nieuwkomersonderwijs. Het nieuwkomersonderwijs kan segregatie niet tegengaan. Daar zijn andere maatregelen voor nodig (wonen en werken). Maar het kan evenmin de bedoeling zijn dat de segregatie in het Amsterdamse onderwijs versterkt wordt door de wijze van aanmelding en plaatsing van nieuwkomers.

De werkwijze met stamscholen waar ouders zich eerst moeten inschrijven voordat zij aangemeld kunnen worden bij het nieuwkomersonderwijs, levert problemen op (zie samenvatting).

6. Advies

Reflecteer op de huidige criteria voor aanmelding en plaatsing en betrek daarbij ongewenste effecten op segregatie. Kunnen deze criteria zo worden aangepast dat ze in mindere mate bijdragen aan segregatie? Wat betekent dat voor de leerlingen? Draagt het bij aan het doel om hen zo snel mogelijk Nederlands te leren?

Het valt te overwegen om het systeem met stamscholen af te schaffen. Ouders melden zich aan op een school met nieuwkomersonderwijs en de betreffende school zorgt voor registratie bij het digitale aanmeldloket (stedelijk of op stadsdeelniveau). De leerling wordt geplaatst, bij voorkeur op de school waar hij/zij is aangemeld en gedurende de periode dat een leerling nieuwkomersonderwijs krijgt, wordt een keuze voor de vervolgschool gemaakt. Dat kan dezelfde school zijn of een andere school.

Indien het systeem met stamscholen gehandhaafd blijft, adviseren we om de afspraken tussen de besturen te herijken en daarbij tevens te bespreken op welke manier de besturen ervoor kunnen zorgen dat de afspraken door de scholen nagekomen worden.

Expats

Een groot deel van de expatsleerlingen betreft kinderen van ouders die zelf de weg weten te vinden en ook de financiële middelen hebben om bijvoorbeeld extra begeleiding te regelen. De kinderen van deze groep expats¹⁷ zijn momenteel geconcentreerd op ongeveer drie scholen en blijven ook vaak op de betreffende school.

7. Advies

Reflecteer met elkaar op de vraag of het nodig is om deze groep (volledig) mee te laten doen in het gemeentelijke nieuwkomersbeleid. Het is denkbaar dat de scholen met alleen of voornamelijk expats voldoende uitkomen met de rijksmiddelen. Een criterium voor al of geen extra gemeentelijke middelen kan zijn of de betreffende leerlingen onder de doelgroepdefinitie van het onderwijsachterstandenbeleid vallen. In de nieuwe landelijke criteria voor onderwijsachterstanden is het niet kennen van de Nederlandse taal geen reden op zich om tot de doelgroep van het onderwijsachterstandenbeleid gerekend te worden. Het gaat om een combinatie van de volgende criteria: het opleidingsniveau van de vader en het opleidingsniveau van de moeder, het herkomstland van de moeder, de verblijfsduur van de moeder in Nederland, het gemiddelde opleidingsniveau van de moeders op een school en of ouders in de schuldsanering zitten.

Een stedelijke analyse op basis van deze en eventuele andere gegevens kan inzicht bieden in wat er nodig is voor welke groepen nieuwkomersleerlingen.

Intake

Het in kaart brengen van de kennis (spreken, lezen, schrijven) van de leerling en kenmerken van iemands moedertaal (Latijns schrift of niet, lees- en schrijfvaardigheid), evenals eventuele verschillen in (cultureel bepaalde) opvattingen over de rol van het onderwijs zijn van belang om onderwijs op maat te kunnen leveren. Om goed in te kunnen spelen op de onderwijsbehoefte van de nieuwkomersleerlingen hebben leerkrachten kennis over het cognitieve niveau nodig, over het tempo van leren en ontwikkelen en over de sociaal emotionele ontwikkeling.¹⁸

8. Advies

Het is raadzaam om in samenhang met het te ontwikkelen kwaliteitskader een gemeentelijk intakeprotocol te ontwikkelen waar alle scholen houvast aan hebben en waarin bovenstaande aspecten een plaats hebben.

3.3.2 Aanpak en methoden

De kwaliteit van het onderwijs wordt ook bepaald door aanpak (didactiek) en methoden. Wat voor de competenties van de leerkrachten geldt, geldt eveneens voor de inrichting van het onderwijs: er is in Nederland weinig consensus over welke aanpakken en methoden het meest effectief zijn. Wel zien we in de afgelopen jaren meer aandacht voor het belang van de moedertaal bij het leren van een tweede taal, voor het grotere effect van pre-teaching in vergelijking met remediërende programma's en voor de invloed van de – hoge dan wel lage - verwachtingen van de leerkracht. Deze aspecten zijn niet eenvoudigweg terug te vinden in een bepaalde methode.

¹⁷ Waar voorheen expats en arbeidsmigranten goed te onderscheiden groepen waren, is dat nu steeds minder het geval. Het gaat hier expliciet om kinderen van hoogopgeleide ouders met voldoende financiële middelen en ingangen om de juiste begeleiding voor hun kinderen te regelen.

¹⁸ Hajer, M (2016). Onderwijs aan nieuwkomers organiseren: belangrijke inzichten en principes. In: Lieskamp, M, Van Loo, J. & Schoemaker, A. (red.) Nieuwkomers op school. PICA.

9. Advies

Bij het bewaken van de kwaliteit van de gebruikte aanpakken en methoden zou het vooral moeten gaan om de manier waarop de school met nieuwkomers de kennis up-to-date houdt. Faciliteer daarom het genereren van kennis over goed onderwijs aan nieuwkomers, bijvoorbeeld als het gaat om het belang van de moedertaal. Dit kan bijvoorbeeld samen met deskundigen van universiteiten en hogescholen, zodat actuele inzichten uit onderzoek toegepast kunnen worden in het te ontwikkelen kwaliteitskader voor het onderwijs aan nieuwkomers. Wat is een effectief aanbod voor nieuwkomerskinderen, wat moet er in het onderwijsprogramma worden opgenomen en hoe kan dat effectief worden uitgevoerd? Ook LOWAN dat momenteel al een vraagbaak is voor de Amsterdamse leerkrachten in het nieuwkomersonderwijs, kan een belangrijke functie vervullen. Het is daarbij van belang om aandacht te hebben voor de diversiteit onder nieuwkomers. Zo zullen expats een andere aanpak nodig hebben dan kinderen die in het land van herkomst geen onderwijs hebben gehad, maakt het uit of ouders laaggeletterd zijn dan wel hoogopgeleid, of kinderen al dan niet een vluchtgeschiedenis achter de rug hebben enz. Vanaf de intake van de leerling kan onderwijs op maat worden ontwikkeld, waarbij rekening gehouden wordt met individuele leerlingkenmerken, maar ook met de ervaringen in het land van herkomst.

Aanpak bij kleuters

Het is bekend dat jonge kinderen weliswaar een nieuwe taal wat gemakkelijker oppakken dan oudere kinderen, maar dat gaat niet vanzelf en vraagt om extra aandacht en een specifieke aanpak, bijvoorbeeld een methode als Total Physical Response, pre-teaching in kleine groepjes of aparte ondersteuning van het Nederlands buiten de klas.¹⁹

10. Advies

De extra gemeentelijke middelen handhaven en de huidige regeling eventueel uitbreiden, zodat meer scholen er een beroep op kunnen doen. De school bepaalt, binnen kaders, op welke manier de middelen worden ingezet.

3.3.3 Duur van het nieuwkomersonderwijs

Meestal duurt het vier tot vijf jaar voordat een leerling volledig is 'ingegroeid' in het Nederlandse onderwijs.²⁰ In de Verenigde Staten loopt een groots opgezet en langlopend longitudinaal onderzoek naar tweede taalverwerving (vooral Engels) en het gebruik daarvan in de schoolse context (Thomas & Collier, 2017). Op basis daarvan concluderen de auteurs dat leerlingen in de leeftijdsgroep van 5 tot en met 18 minimaal 5 à 6 jaar tijd nodig hebben (met daarbij minimaal de helft van de instructietijd in hun eerste taal) om op hetzelfde gemiddelde niveau te komen als hun leeftijdgenoten die niet de tweede taal hebben hoeven leren. Tweede taalverwerwers moeten een versnelde ontwikkeling ten opzichte van reguliere leerlingen laten zien. Het vraagt zelfs meer tijd (7 à 10 jaar) als de leerling niet de kans heeft gehad om onderwijs te kunnen volgen in zijn of haar eerste taal. Het niveau van beheersing van iemands eerste taal is de belangrijkste voorspeller voor de snelheid waarmee iemand een tweede taal verwerft. Dat komt in vele studies naar voren: in andere landen, in andere contexten en ook met andere talen dan Engels (Thomas & Collier, 2017).

¹⁹ Een handreiking voor tweede taalverwerving van jonge kinderen: <http://taal100.nl/C48-Taalijn-aanvulling-NT2.html>

²⁰ De Inspectie schrijft hierover: In het basisonderwijs worden leerlingen doorgaans tot een periode van ongeveer vier jaar aangeduid als 'nieuwkomers'. De opvatting is dat kinderen gemiddeld vier jaar nodig hebben om de Nederlandse taal zodanig te beheersen dat ze het onderwijs goed kunnen volgen. En dan geldt dit alleen voor die leerlingen die ook al minimaal vier jaar onderwijs in de eerste taal gehad hebben. (De kwaliteit van het onderwijs aan nieuwkomers, type 1 en 2, 2014/2015)

Zie ook: Ruimte voor nieuwe talenten. Keuzes rond nieuwkomers op de basisschool (2017). Schrijfgroep Lectorateninitiatief Professionalisering Taalonderwijs Nieuwkomers. In opdracht van PO-raad en ministerie van OCW

Het is erg lastig voor leerlingen om een tweede taal in aparte remediërende programma's te leren, zoals bijvoorbeeld de internationale schakelklas in het voortgezet onderwijs (Thomas & Collier, 2002). De achterstand blijft vaak bestaan en wordt mogelijk zelfs nog groter. Dat betekent dat het taalniveau op het moment van instroom in een reguliere stroom zo hoog mogelijk moet zijn.²¹

11. Advies

We adviseren om ook wat de duur van het nieuwkomersonderwijs betreft per leerling te bekijken wat het meest effectieve arrangement is. Het is mogelijk om bij het rijk per leerling een kortdurende verlenging aan te vragen.²² Het verdient aanbeveling om dit vaker in te zetten, zodat met name leerlingen in de bovenbouw langer dan tien maanden apart nieuwkomersonderwijs kunnen volgen. In overleg met de stamschool wordt tijdig bepaald of een leerling in aanmerking komt voor een verlenging. De gemeente kan, in navolging daarvan, toestaan dat leerlingen langer nieuwkomersonderwijs volgen en dat subsidiëren.

Van nieuwkomersonderwijs naar voortgezet onderwijs

De geïnterviewden signaleren dat nieuwkomersleerlingen vaak uitstromen naar te laag vervolgonderwijs in vergelijking met hun intellectuele capaciteiten. Dat speelt ook landelijk: 'Nieuwkomers stromen in vergelijking met andere leerlingen bijna drie keer zo vaak uit naar de basisberoepsgerichte leerweg van het vmbo en bijna acht keer vaker naar het praktijkonderwijs. Nieuwkomers die 4 jaar of langer in Nederland zijn, stromen vaker naar hogere onderwijsniveaus uit dan nieuwkomers die korter in Nederland verblijven. De vraag is of het basisonderwijs er in de beschikbare tijd in slaagt om bij nieuwkomers een voldoende basis te leggen voor een passende uitstroom naar het vo. Het aantal nieuwkomers binnen een school is daarbij vaak te klein voor apart beleid of een aparte aanpak.'²³

12. Advies

- Voor leerlingen in de bovenbouw van wie verwacht wordt dat zij naar een hogere vorm van voortgezet onderwijs kunnen doorstromen, kan verlenging worden aangevraagd (zie eerder) of zij kunnen doorverwezen worden naar een kopklas.²⁴
- In de gemeentelijke PO-VO procedure worden afspraken gemaakt over de doorstroom naar het VO (op elk moment in het jaar, voor sommige leerlingen in een instroomklas of in ISK, extra begeleiding in de eerste jaren).

3.3.4 Organisatie van het nieuwkomersonderwijs

In Nederland kennen we kortdurend apart onderwijs voor nieuwkomers. Dat is niet in alle landen het geval. Sommige landen hebben inclusief onderwijs, zoals Zweden (zie kader). Dat is mede afhankelijk van het nationale totale onderwijs. 'De Europese Unie heeft in 2013 in kaart laten brengen hoe in Europa wordt omgegaan met de opvang van nieuwkomers (PPMI, 2013). Het is niet vanzelfsprekend dat er beleid wordt gemaakt voor deze groep. Nieuwkomers worden in veel landen ondersteund met maatregelen die zijn bedoeld voor tweede generatie immigranten (denk aan onderwijsachterstandenbeleid of extra aandacht voor taal). Na bestudering van het beleid in tien Europese landen op het gebied van taalondersteuning, ondersteuning op school, een outreachende benadering en

²¹ <https://www.nro.nl/wp-content/uploads/2018/12/428-antwoord-doorstroming-naar-isk.pdf>

²² <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stcrt-2019-57499.html> en <https://wetten.overheid.nl/BWBR0042693/2019-12-20>

²³ Idem

²⁴ Dat kan niet onbeperkt, omdat er een leeftijdslimiet geldt in het basisonderwijs en de kopklas organisatorisch onder het PO valt.

intercultureel onderwijs, onderscheidt het onderzoek een aantal modellen voor de organisatie van onderwijs aan nieuwkomers. De modellen variëren in de mate waarin er nationaal beleid is op de genoemde kenmerken, in welke mate nieuwkomers worden ondersteund en in welke mate hun onderwijs is geïntegreerd in het reguliere onderwijs. De Nederlandse aanpak past, net als die in Vlaanderen, binnen het compenserende ondersteuningsmodel. Daarmee wordt bedoeld dat er aandacht en ondersteuning voor nieuwkomers is in de beginfase, maar dat zij zich wel zo snel mogelijk moeten voegen binnen het bestaande systeem. In Nederland en België is de focus dus gericht op het zo snel mogelijk vaststellen van het niveau van de leerling zodat deze kan instromen in een bijpassend regulier onderwijstype.²⁵

Voorbeeld uit Zweden

Zweden kent inclusief onderwijs in combinatie met centrale ondersteuning door experts op het gebied van nieuwkomers. Deskundigen, zoals hoogleraren Maaïke Hajer en Ellen Gerrits adviseren ook voor Nederland centrale ondersteuning: "(...) een netwerk van meertalige logopedisten. Het zou mooi zijn als meertalige professionals in diagnostische centra en scholen worden aangesteld." Ook zou het helpen als dit netwerk beschikbaar is voor online consultatie: "Stel, je maakt een spontane taalopname van de thuistaal van een kind. Als je dit kunt delen met iemand in het meertalige logopedistennetwerk die deze taal spreekt is een veel objectiever oordeel mogelijk over het niveau van de taalvaardigheid." Hajer: "Het is nu nog een probleem om in het reguliere onderwijs specialisten te betrekken die kunnen diagnosticeren met inzet van de eigen taal, dat moet veranderen". In Zweden is bij wet geregeld dat nieuwkomerskinderen een brede intake krijgen vanuit de eerste taal. Daaruit volgt wat het kind nodig heeft, of het kind misschien specialistische hulp nodig heeft, maar ook wat het kind al kan op verschillende vakgebieden in de eerste taal."

<http://vhz-online.nl/nieuwkomers-in-het-onderwijs-op-zoek-naar-een-goede-aanpak>

Is de wijze van organisatie relevant voor de kwaliteit van het nieuwkomersonderwijs? Als we in ogenschouw nemen dat de kwaliteit van de professional allesbepalend is, zou het niet moeten uitmaken waar deze professional werkzaam is: op een school met uitsluitend nieuwkomers, met meerdere groepen nieuwkomers of met één groep nieuwkomers. Er is echter wel een aantal pragmatische overwegingen die een rol spelen bij keuzes voor de organisatievorm van het nieuwkomersonderwijs in Amsterdam en die ervoor pleiten om de nieuwkomersklassen over zo min mogelijk scholen te spreiden:

- Zoveel mogelijk bundeling van expertise, kennis, materialen en middelen, dus geen versnippering over een groot aantal scholen;
- Door schaalvergroting is meer maatwerk mogelijk, omdat er meer groepen per school ontstaan (kinderen kunnen meer in groepjes op eigen niveau en eigen leeftijd ingedeeld worden);
- Bij fluctuerende instroom is er continuïteit in subsidie, aantal groepen en aanstellingen leerkrachten;

²⁵ Staat van het Onderwijs 2019

(Van Avermaet, 2017; www.lowan.nl/voortgezet-onderwijs/onderwijs/leerlijnen/lowan).¹ <https://www.nro.nl/wp-content/uploads/2018/03/265-antwoord-schoolovergang-internationale-schakel-klas-1.pdf>

Een gevolg van het snel kiezen voor een schooltype is dat de voortgang van nieuwkomers in de middelbare school leeftijd wordt ondermijnd (Onderwijsraad, 2017).

Alle onderzoekers wijzen er op dat er weinig evaluatieonderzoek wordt gedaan naar het onderwijs aan nieuwkomers en dat de groep niet wordt gemonitord.

- Het is voor ouders en leerlingen direct duidelijk dat ze minimaal een jaar naar een aparte school gaan; het verschil tussen stamschool en nieuwkomersklas hoeft niet worden uitgelegd of kan vervallen.
- Leerlingen van verschillende nationaliteiten en met verschillende achtergronden zijn bij minder scholen meer gemixt, waardoor er minder segregatie tussen nieuwkomersscholen ontstaat.

Is het daarom raadzaam om alle nieuwkomersklassen onder te brengen in één voorziening, zoals bijvoorbeeld in Almere, Utrecht en Haarlem? Daar zijn – eveneens pragmatische – argumenten tegenin te brengen. Omdat Amsterdam een groot gebied beslaat, zouden veel leerlingen dan ver van hun huis nieuwkomersonderwijs volgen en veel moeten reizen.

13. Advies

Alle betrokkenen zijn het er over eens dat de kwaliteit van het nieuwkomersonderwijs voorop moet staan. De huidige versnippering in het aanbod staat die kwaliteit echter soms in de weg. Wij adviseren om het aantal scholen met nieuwkomersklassen terug te brengen om daarmee tot een optimum te komen tussen zoveel mogelijk thuisnabij onderwijs voor nieuwkomerskinderen en voldoende schaalgrootte om te kunnen investeren in de kwaliteit van de professionals. Bij de selectie van scholen die nieuwkomersonderwijs verzorgen, zou in de eerste plaats gekeken moeten worden naar scholen die een hoge kwaliteit van nieuwkomersonderwijs leveren, zich uitend in de kwaliteit van de professionals. Daarnaast moet geografische spreiding van de scholen met nieuwkomersonderwijs worden nagestreefd, afgestemd op de wijken waar nieuwkomersleerlingen wonen. De nieuwkomersleerlingen gaan naar een locatie zo dicht mogelijk bij huis, die hun optimale mogelijkheden geeft om hun talenten te ontwikkelen, het Nederlands snel onder de knie te krijgen en die – indien nodig- ook sociaal-emotionele, cultureel-sensitieve en trauma-sensitieve begeleiding kan bieden. Voor de leerlingen die gebaat zijn bij een OPP (ontwikkelingsperspectief) kan het samenwerkingsverband een rol vervullen. Zij kunnen daarvoor een opdracht krijgen van de gezamenlijke schoolbesturen.

3.3.5 Implementatie

Korte termijn adviezen

- Het huidige systeem van aanmelding en plaatsing bespreken (welke scholen bieden nieuwkomersonderwijs, op basis waarvan worden die scholen gekozen, moet het systeem van stamscholen blijven bestaan etc.).
- Afspraken maken over uitstroom naar basis- en voorgezet onderwijs na het nieuwkomersonderwijs.
- Indicatiestelling voor en verwijzing naar SBO en (V)SO voor nieuwkomers verbeteren.
- Nadenken over een systeem van kwaliteitszorg voor het nieuwkomersonderwijs waarbinnen aandacht is voor:
 - Kwaliteit van de leerkracht
 - Deskundigheidsbevordering
 - Kennisdeling
 - Intake en ontwikkelingsplan per leerling
 - Aanbod (didactiek / methodes)
 - Communicatie met ouders
 - Wijze van overdracht naar vervolgonderwijs (basis en voortgezet)

- Nazorg vervolgonderwijs (basis en voortgezet)
- Leerlingvolgsysteem
- Monitor en evaluatie nieuwkomersonderwijs

Lange termijn adviezen

Minder scholen met nieuwkomers

Per stadsdeel of wijk wordt door de gezamenlijke schoolbesturen in dat deel van de stad een beperkt aantal locaties aangewezen voor het onderwijs aan nieuwkomers, zodat expertise, middelen, materialen en menskracht kunnen worden gebundeld en groepen ingedeeld kunnen worden naar leeftijd en niveau. Als een school nieuwkomersonderwijs aanbiedt, verdient het aanbeveling om dit minimaal in twee groepen te doen, zodat leerlingen naar leeftijd kunnen worden ingedeeld in onder- en bovenbouw en er niet teveel verschillende leeftijden en niveaus in één klas aanwezig zijn. Het aantal scholen en groepen binnen scholen is uiteraard afhankelijk van de geografische spreiding en het gemiddeld aantal nieuwkomers per gebied. Vervoer van leerlingen en ouders van jonge leerlingen moet worden gefaciliteerd en bekostigd. Alle besturen dragen naar rato bij aan deze vorm van nieuwkomersonderwijs.

Besluit over centrale of decentrale aanmelding

Een centraal aanmeldpunt kan eventueel blijven bestaan, maar er kan ook gedacht worden aan aanmelding per stadsdeel/wijk (en afschaffing systeem van stamscholen), waar een eerste intake plaatsvindt, waarna een leerling wordt doorverwezen. Na een jaar of langer in de nieuwkomersgroep stromen leerlingen door naar een reguliere groep op dezelfde school of naar een andere school. Nieuwkomersgroep en reguliere basisschool zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor een warme overdracht en passend vervolgonderwijs. Er vindt terugkoppeling plaats door de reguliere scholen/klassen aan de nieuwkomersgroepen en er wordt op gezette tijden gezamenlijk geëvalueerd.

Stedelijk expertisecentrum nieuwkomers

Te overwegen valt om als gemeente en gezamenlijke schoolbesturen een stedelijk expertisecentrum nieuwkomers in te richten dat samenwerkt met het hoger onderwijs en flexibel in kan spelen op behoeften van scholen (zie 3.3.1). Het expertisecentrum kan ook als taak hebben om basisscholen per stadsdeel/de wijk te ondersteunen in het verdere onderwijs aan de leerlingen die de nieuwkomersklas hebben doorlopen. Voor de inrichtingsstructuur en organisatie van een expertisecentrum kan het Projectenbureau Primair Onderwijs ZuidOost model staan. Hierbij werken de schoolbesturen samen en er is een expert op het gebied van nieuwkomersonderwijs aan verbonden. De gemeente staat garant voor continuïteit en onderzoekt de mogelijkheden voor een structurele financiering van een dergelijk expertisecentrum.

4. Over de nieuwkomersscholen in dit onderzoek

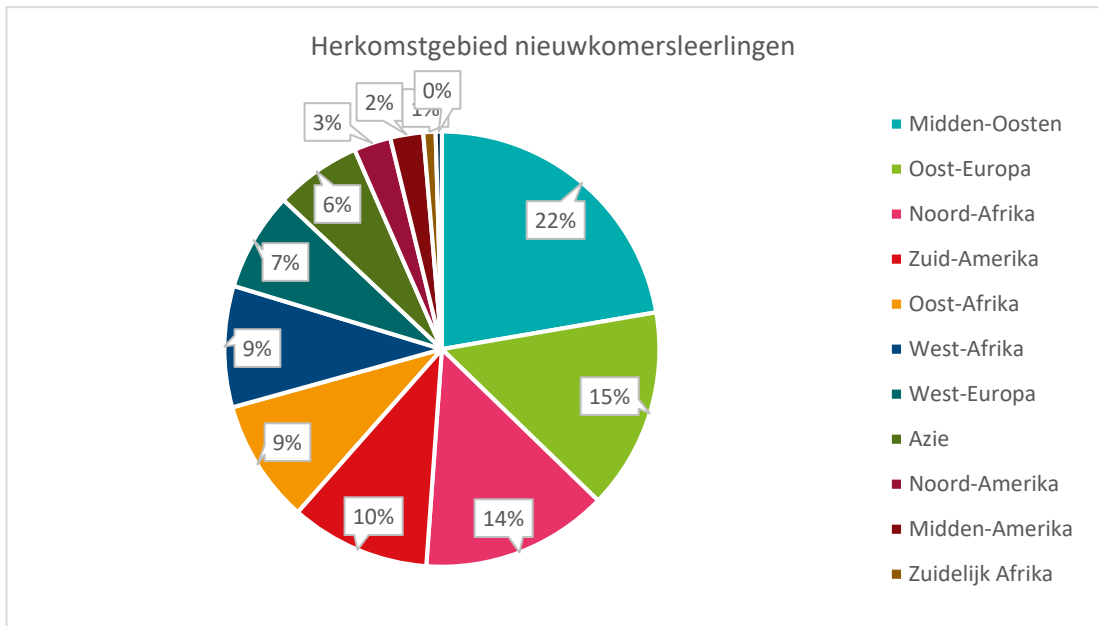
Amsterdam kent 21 scholen met nieuwkomersklassen die aanvullende gemeentelijke subsidie krijgen. Het gaat zowel om grote, gemiddelde als kleine scholen. Hoewel de nieuwkomersklassen allemaal onder hetzelfde beleid vallen, zijn er verschillen. Die hangen onder andere samen met de geografische ligging van de school. Zo gaat het in de ene wijk bijvoorbeeld meer om expats en internationals en in de andere meer om (economische) vluchtelingen of kinderen van mensen die zonder papieren naar Nederland zijn gekomen.

De nieuwkomersleerlingen in Amsterdam komen uit 76 verschillende landen. We laten hieronder de top tien van de meest voorkomende landen zien. 60 procent van de nieuwkomersleerlingen valt in deze top 10²⁶.

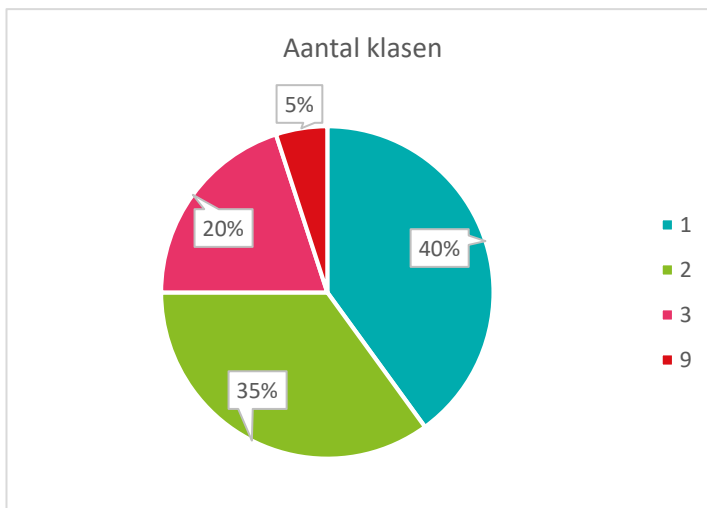

De meeste nieuwkomersleerlingen komen uit het Midden-Oosten, gevolgd door Oost-Europa en Noord-Afrika

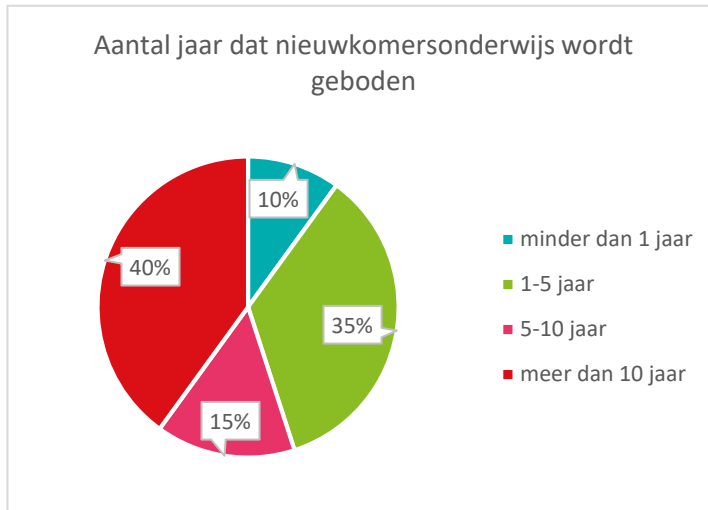
²⁶ Bron: gegevens van het Centraal Meldpunt

Op de ene school zijn genoeg nieuwkomersleerlingen om 2 of 3 klassen te vullen, op andere volstaat 1 klas. Soms komt het voor dat er genoeg nieuwkomersleerlingen zijn om 2 of 3 klassen te vullen, maar dat men door het lerarentekort of door ruimtegebrek niet aan die vraag kan voldoen.

Het onderwijs aan nieuwkomers is een dynamisch werkveld. Het ene jaar is er aanmerkelijk meer instroom dan het andere. Sommige scholen hebben dan ook al veel langer ervaring met het onderwijs aan deze leerlingen dan andere.

De leeftijdsindeling van de groepen hangt samen met het aantal klassen met nieuwkomersonderwijs per school. Grofweg valt deze in te delen in :

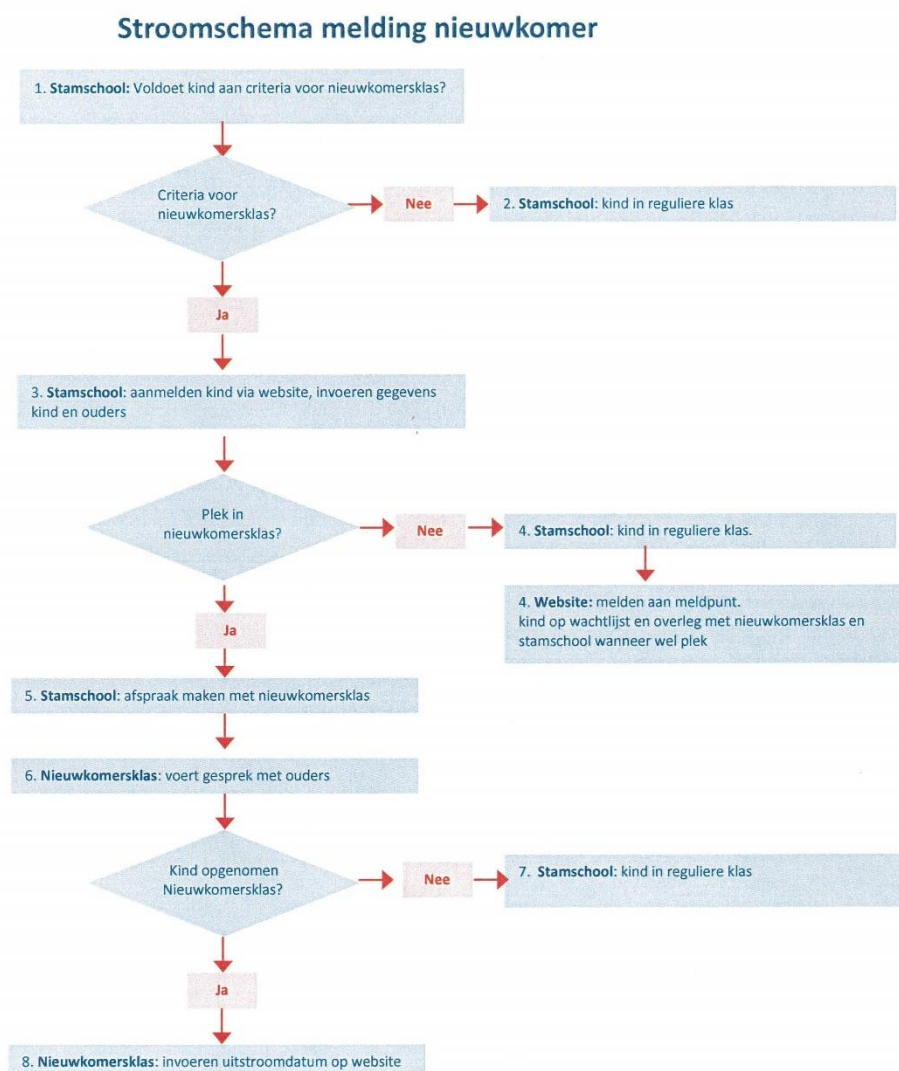
- 6-12-jarigen (9 keer waarvan in een enkel geval 6-11 of 6-10 jarigen)
- 6-9-jarigen en 9-12 jarigen (5 keer)
- 6-7-jarigen, 8-9 jarigen en 10-12 jarigen (4 keer, soms een net iets andere indeling).

Op één school is gekozen voor opvang van nieuwkomersleerlingen van 6,5 tot 10 jaar, de middengroep. Zij hebben dit doorgegeven aan het Centraal Meldpunt en krijgen dus geen leerlingen die ouder zijn dan 10 jaar. Vrijwel alle scholen met nieuwkomersklassen hebben ook te maken met een grote instroom van nieuwkomerskleuters. Geen enkele school kent een aparte nieuwkomersklas voor deze groep, maar wel hebben de scholen vrijwel unaniem behoefte aan een specifiek aanbod voor deze kinderen (zie hoofdstuk 8).

5. Aanmelding en plaatsing

Voor de aanmelding en plaatsing van nieuwkomersleerlingen is een stedelijke regeling opgesteld. Die geven we weer in onderstaand stroomschema van het Centraal Meldpunt.

Afbeelding 4.1 Stroomschema van het Centraal Meldpunt (versie september 2018)

5.1 Taken en verantwoordelijkheden

Bij het ABC is het Centraal Meldpunt belegd: als nieuwkomers zich melden op één van de stamscholen, dan geeft de school dit door in het digitale loket dat het ABC beheert. Dit Centraal Meldpunt bekijkt vervolgens, afhankelijk van het stadsdeel waar de stamschool zich bevindt, op welke school met een nieuwkomersklas plaats is, zodat de ouder daar door

de stamschool naartoe kan worden verwezen. Het Centraal Meldpunt zorgt dus voor het op elkaar aan laten sluiten van 'vraag en aanbod'.

Het uitleggen van de procedure aan de ouders, het melden van een nieuwkomersleerling bij het Centraal Meldpunt en het aan de ouders aangeven in welke nieuwkomersklas het kind is geplaatst, is de verantwoordelijkheid van de stamschool (doorgaans de directeur of de ib'er). Voor het grootste deel van de geïnterviewden is deze taakverdeling duidelijk. Door een enkele directeur is aangegeven dat de procedure niet helder/hard genoeg is. Het komt weleens voor dat er kinderen geplaatst worden zonder dat ze een stamschool hebben. Ook is de stand van zaken op de wachtlijst niet altijd duidelijk. *'Voor ons is niet duidelijk waarom sommige kinderen hier al langer zijn. Waarom worden ze niet direct geplaatst?'*. En: *'De status van de wachtlijst is vaak vaag. In april was er een noodkreet voor een extra groep. Die wilden wij wel openen. Maar twee weken later was er toch opeens plek bij anderen'*.

Als de leerling de nieuwkomersklas doorlopen heeft, is het de bedoeling dat deze naar de stamschool gaat. Ouders blijken er echter soms voor te kiezen hun kind op de school van de nieuwkomersklas te houden. Die vrijheid hebben zij. Maar voor de stamschool is dat wel lastig; zij hebben een plek 'vrijgehouden' die niet gevuld wordt. De stamscholen hebben ook het vermoeden dat nieuwkomersscholen onderscheid maken. *'De leerlingen die goed zijn, worden vaak gehouden op de nieuwkomersscholen. De kinderen die je terugkrijgt, zijn de kinderen die extra aandacht nodig hebben'*. Andersom benoemen scholen met nieuwkomersklassen dat stamscholen kinderen 'niet terug willen nemen' of überhaupt niet inschrijven en meteen doorsturen naar de school met een nieuwkomersklas. *'Veel stamscholen zijn huiverig voor het opnemen van leerlingen uit de nieuwkomersklassen. Ze zijn bang dat ze de juiste ondersteuning niet kunnen bieden, ze hebben al veel zorgleerlingen of ze zijn bang om leerkrachten te verliezen'*. Een van de bestuurders verwoordt het als volgt: *'Als volstrekt onduidelijk is wat er met een kind aan de hand is, maakt dat een school huiverig. Zeker in combinatie met het lerarentekort'*.

5.2 Aanmeld- en plaatsingsprocedure

In principe worden leerlingen in de nieuwkomersklas van een school geplaatst die zich in de nabijheid bevindt van de stamschool. Velen zijn daar voorstander van. De meeste besturen geven aan een voorkeur te hebben voor het indelen van nieuwkomersleerlingen op stadsdeelniveau: de stamschool is dan zo dichtbij mogelijk. Een uitzondering hierop vormt het nieuwkomersonderwijs voor Joodse nieuwkomersleerlingen: zij worden meestal door hun ouders aangemeld bij de Joodse basisschool en daar ook in de nieuwkomersklas geplaatst, los van het stadsdeel waar ze wonen²⁷.

Het lukt niet altijd om leerlingen in een nieuwkomersklas dichtbij de stamschool te plaatsen. Dan wordt een plek in een andere nieuwkomersklas gezocht. Dat betekent soms dat kinderen een behoorlijk stuk door de stad moeten reizen. Het komt ook voor dat kinderen niet direct geplaatst kunnen worden. Dan moet de stamschool de kinderen opvangen tot er een plek in de nieuwkomersklas is. Een van de directeuren geeft aan: *'Je*

²⁷ Dat heeft uiteraard te maken met de wens van de betreffende ouders. Als deze leerlingen via een andere stamschool worden aangemeld worden ze niet automatisch in de nieuwkomersklas op de Joodse basisschool aangemeld.

probeert in te schatten wanneer er wel plek is en voor die periode een oplossing binnen je eigen school te zoeken'. Een andere directeur voegt toe: 'Er zouden voldoende plekken moeten zijn, maar die zijn er niet altijd. Als ouders zich als eerste bij mij hebben gemeld, dan heb ik toch zorgplicht. Ik zit nu vol, maar heb nog wel die zorgplicht. Kinderen worden dan rondgepompt'.

De aanmeld- en plaatsingsprocedure is op zich voor de scholen duidelijk. Er is een handleiding die houvast biedt. Toch lijken er in de praktijk soms dingen te gebeuren die afwijken van de procedure. Uit de interviews blijkt bijvoorbeeld dat scholen met nieuwkomersklassen, de nieuwkomersleerlingen direct plaatsen en dat dan doorgeven aan het Centraal Meldpunt. Een van de scholen beschrijft dit als volgt: *'Bij 80 procent van de nieuwkomerskinderen gaat het volgens de procedure. Maar de andere 20 procent staat hier gewoon voor de deur. Die kinderen laten we dan ook toe. Dan melden wij ze aan bij het Centraal Meldpunt als stamschool en plaatsen ze in onze nieuwkomersklassen. Na het doorlopen van de nieuwkomersklas vragen we ze nog wel of ze nog naar een andere school willen'.* Ook wordt in de interviews verteld dat er stamscholen zijn die nieuwkomersleerlingen niet eerst inschrijven en aanmelden bij het Centraal Meldpunt, maar direct naar een school met nieuwkomersklassen sturen, die dan vervolgens de aanmelding bij het Centraal Meldpunt moeten doen. *'Sommige ouders zijn al op 3 of 4 scholen afgewezen. Ze komen dan zonder stamschool bij ons'.* Als de nieuwkomersklas doorlopen is, dan is er geen stamschool voor deze leerlingen.

Op een enkele school is de school van alle leerlingen zowel stamschool als 'nieuwkomersschool'. De leerlingen melden zich op deze school, worden weliswaar aangemeld bij het Centraal Meldpunt, maar vervolgens door de school rechtstreeks in de eigen nieuwkomersklas(sen) geplaatst.

5.3 Wensen en behoeften

Verschillende geïnterviewden ervaren de rol van het Centraal Meldpunt als te technisch, waarbij inhoudelijke gronden voor plaatsing geen rol spelen. *'Het Centraal Meldpunt kijkt gewoon waar plek is en houdt geen rekening met de achtergrond van kinderen. Wij zijn een christelijke school, maar daar wordt bij de plaatsing van kinderen niet naar gekeken'.* Ook vertelt een aantal directeuren dat ze het jammer vinden dat de verschillende groepen nieuwkomersleerlingen (vluchtelingen, expats, internationals, arbeidsmigranten) niet méér gemengd worden. Nu zijn er nieuwkomersklassen met vooral expatleerlingen en ook klassen met vooral kinderen van arbeidsmigranten of vluchtelingen. Dat maakt voor de 'zwaarte' van de groep veel uit. Een van de geïnterviewde scholen benoemt dat ook de bemiddelingsbureaus voor expats hier een rol in kunnen spelen: zij kunnen expats er op wijzen dat ouders in principe vrije schoolkeuze hebben na het nieuwkomersonderwijs. *'Voor het Centraal Meldpunt is het nu een technische handeling. Ze kijken waar er plek is, als een algoritme. In ons geval krijgen we heel veel Bulgaren, via mond tot mond reclame melden ze zich bij ons. Als er dan plek is, worden ze ook in onze nieuwkomersklas geplaatst. Ik vind dat er een meer evenredige verdeling zou moeten zijn',* zegt een van de directeuren. Ook verschillende schoolbesturen geven aan dat de plaatsing van nieuwkomersleerlingen nu vooral als een logistiek vraagstuk wordt gezien, terwijl het volgens hen beter zou zijn om

primair te kijken naar kwaliteit. *'Hoe kun je spreiden met oog voor kwaliteit'*, verwoordt een van de bestuurders het.

Hoewel de scholen zelf geen invloed hebben op de plaatsing van de nieuwkomerskinderen, zijn ze wel verantwoordelijk voor het uitleggen van de procedure en plaatsing aan ouders. Dat is niet altijd eenvoudig. *'Het is vaak een hele toer om uit te leggen dat de nieuwkomersklas niet bij ons op school is. Door de taalbarrière is het lastig om echt goed uit te leggen hoe het in z'n werk gaat: dat de jongere kinderen wel hier kunnen blijven en de oudere niet'*. In de praktijk blijkt bovendien dat ouders van nieuwkomerskinderen vaak niet weten dat je je kind niet 'zomaar' naar een school kunt brengen, maar eerst moet aanmelden. *'Ze staan dan opeens op de stoep en verwachten dat hun kind meteen kan beginnen. Het is dan lastig om uit te leggen dat we ze eerst aan gaan melden bij een nieuwkomersklas en dat we nog niet weten waar die dan is'*, zo geeft een van de stamscholen aan.

De fluctuerende instroom, een kenmerk van nieuwkomersonderwijs, vinden sommige scholen lastig. Soms is er heel veel plek en dan opeens is er weer een wachtlijst. *'Kan er niet van tevoren beter worden ingeschat hoeveel kinderen er gaan komen, met name bij internationals/expats?'*, vraagt een van de besturen zich af.

Ook kan het sterk verschillen uit welke landen de kinderen komen die in de nieuwkomersklassen geplaatst worden en welke (educatieve) achtergrond zij hebben. Dat maakt nogal uit voor wat je ze aan kunt bieden. *'je wilt natuurlijk eigenlijk meer info over de achtergrond van een kind vooraf. Bijvoorbeeld of ze geletterd zijn, onderwijs gehad hebben of niet'*.

6. Vervoer van leerlingen

6.1 De vervoersregeling

Hoewel de nieuwkomersscholen een vervoersregeling toejuichen, geven ze, op vier scholen na²⁸, ook aan dat het vaak niet nodig is om er gebruik van te maken. Kinderen wonen ofwel dichtbij school ofwel ouders betalen de kosten van het ov zelf. Een van de scholen krijgt een groot deel van de nieuwkomersleerlingen van het azc. Deze kinderen komen met de bus. In het intakegesprek wordt op deze school al gevraagd naar vervoer en de behoefte aan vergoeding van de kosten. De school besluit vervolgens wie daarvoor in aanmerking komt en vraagt aan. Dat aanvragen kost overigens wel veel tijd, geeft deze school aan, omdat voor elk kind apart de vergoeding aangevraagd moet worden.

Een van de andere scholen vindt het niet meer dan redelijk dat er een vervoersregeling is. *'De vervoerskosten waren een enorm probleem voor ouders. Zij hebben geen invloed op waar hun kind geplaatst wordt: daar waar plek is ga je naar toe, ongeacht waar je woont. Dan is het oneerlijk als er geen vergoeding is.'*

Hoewel de meeste scholen aangeven dat de vervoersregeling duidelijk is, lijkt er toch ook gebruik gemaakt te worden van andere financiële regelingen zoals het jeugdeducatiefonds of eigen middelen van het bestuur/de school. *'Veel kinderen komen met de metro. Dat is wel duur, met het ov. Dat hebben ouders al die jaren zelf moeten betalen. Als ouders nog moeten wachten op een uitkering, dan doen we een beroep op het jeugdeducatiefonds'*. Er lijkt onduidelijkheid te zijn over of de regeling nou wel of juist niet (meer) van kracht is. Ook wordt een aantal keer genoemd dat de huidige regeling alleen de kosten voor de leerling vergoedt, niet die voor de ouders. *'Dat werkt dus niet'*.

Het is de vraag of ouders op de hoogte zijn van de vervoersregeling. Zij geven volgens de scholen in elk geval lang niet altijd zelf aan dat ze de vervoerskosten niet kunnen betalen. *'Wij hebben hier nog nooit vragen over gehad. Kinderen komen met hun ouders of alleen als ze dichtbij wonen. De ouders zijn heel betrokken, ze komen met de fiets of lopend, of soms met de auto of het ov.'*

6.2 Wensen en behoeften

De volgende wensen en behoeften ten aanzien van het vervoer zijn geuit:

- Enkele directeuren geven aan dat zij het moeilijk en vervelend vinden om te bepalen welke leerlingen wel en niet in aanmerking komen voor vervoersvergoeding. Zij zouden het fijner vinden als dat door anderen wordt gedaan. Een van de directeuren heeft eigenlijk geen tijd om dit te regelen: *'Ik kan geen inschatting maken van de financiën van ouders en wil ook niet degene zijn die moet beslissen voor wie wel en voor wie niet'*. Zij suggereert dat de ouder-kind-adviseur dit zou kunnen oppakken.
- Een van de directeuren pleit voor een vergoeding van de aanschaf van een tweedehands fiets. *'Dit past bij de Nederlandse samenleving en zorgt dat je ook op dat*

²⁸ Drie van deze scholen vragen vervoerskosten aan voor een of enkele leerlingen. Bij een school gaat het om een grotere groep kinderen die van het azc komen.

vlak leert mee te doen aan de samenleving waar je in terecht bent gekomen'. Door meerdere scholen wordt benadrukt dat veel kinderen op de fiets komen, en dat ze kinderen leren fietsen of stimuleren zo snel mogelijk te leren fietsen.

7. Aanpak en programma

7.1 Gehanteerde programma's en methodes

De scholen hanteren een (ruime) mix van methodes, zowel 'reguliere' methodes voor lees- en taalonderwijs als methodes speciaal voor nieuwkomers. *'Er zijn veel materialen, maar om nieuwe mensen daar wegwijs in te maken, is lastig. Die denken: daar heb je haar weer met haar magazijn'*. Leerkrachten gebruiken onderdelen van deze methodes, afhankelijk van wat er nodig is in de klas.

Afbeelding 6.1 Gebruikte methodes voor taal en lezen

Bij rekenen worden vooral reguliere rekenmethodes gebruikt, zoals Getal en Ruimte, de Wereld in Getallen, Alles Telt, al wordt er daarbij wel op gewezen dat deze methodes vooral in de hogere leerjaren erg talig zijn. Dat vormt een struikelblok voor de nieuwkomersleerlingen. Een van de nieuwkomersscholen is daarom onlangs over gestapt op een rekenmethode speciaal voor nieuwkomersleerlingen: Maatwerk rekenen.

Het grote niveauverschil, en vaak ook leeftijdsverschil, vraagt veel ruimte voor maatwerk binnen de gekozen aanpak. Over het algemeen wordt geprobeerd om thematisch te werken en daarbinnen te clusteren naar niveau. De leerlingen werken dan in subgroepen die om de beurt instructie krijgen (ook wel circuitmodel). *'Als ik met een groepje bezig ben, dan moet de rest zelfstandig werken'*. Op een van de scholen wordt het thematisch werken als volgt uitgelegd. *'Er staat steeds een thema centraal, dat op vier verschillende niveaus wordt aangeboden, van helemaal passief taalgebruik tot hele zinnen oefenen'*. Een andere school benadrukt dat het voor deze doelgroep vooral belangrijk is om te kijken wat bij een kind past en wat een kind motiveert, zonder te veel van tevoren in te vullen. *'Niet van tevoren invullen: wat moeten we nu weer, maar het speels en energiek houden'*. De leerlingen werken dan ook veel zelfstandig op hun eigen niveau. *'Ik plan per kind wat ze moeten doen en uit welke methode. Ik probeer ze zoveel mogelijk bij elkaar te houden, maar toch wel op hun eigen tempo te laten werken. Je bent eigenlijk steeds aan het puzzelen wie welk vak op welk niveau kan doen'*. Een aantal scholen met meer dan één nieuwkomersklas biedt technisch lezen en soms ook Nederlands/taal groepsdoorbrekend aan.

Verschillende scholen maken, naast de reguliere lessen, uitstapjes, bijvoorbeeld naar een kinderboerderij, de supermarkt of een bejaardentehuis, zodat de leerlingen de geleerde woorden ook echt in de praktijk leren gebruiken. *'Zo trekken ze wat meer lerend door de stad'*. Daarnaast kiest een klein aantal scholen ervoor om een deel van de lessen samen met de reguliere groepen te doen, zoals gym, zwemles, zaakvakken, uitstapjes en Hebreeuws (zie hoofdstuk 11).

7.2 Kwaliteitsbewaking

Om de kwaliteit te kunnen bewaken is het van belang om goed in beeld te hebben hoe de leerlingen in de nieuwkomersklas zich ontwikkelen. Bijvoorbeeld met toetsen, een leerlingvolgsysteem en/of een ontwikkelingsperspectief (opp).

Een van de nieuwkomersscholen heeft onlangs het leerlingvolgsysteem Drie Dee Plus, speciaal voor nieuwkomersleerlingen, ingevoerd. Deze school had bij een inspectiebezoek te horen gekregen dat duidelijker gemaakt moest worden welke ontwikkelingen kinderen doormaakten van intake tot uitstroom. De overdracht vanuit dit leerlingvolgsysteem naar de stamscholen is echter lastig, de verschillende leerlingvolgsystemen sluiten niet op elkaar aan.

Het toetsen is niet altijd even makkelijk bij kinderen die de taal nog niet beheersen, vooral als het gaat om het meten van de woordenschat, zo wordt tijdens de interviews verteld: *'Er is wel altijd gesteggel over het meten van de woordenschat van kinderen. Het is moeilijk om daar doelen in te stellen, want wat is noodzakelijk om door te kunnen stromen naar de stamschool?'*

Om tot een goede kwaliteit te komen, is het van belang om in te kunnen spelen op het gedrag van kinderen, wordt verschillende keren opgemerkt. Veel kinderen hebben last van trauma's en tonen daardoor gedrag dat niet altijd helpt bij het leren. Het is daarom essentieel om de achtergrond van dat gedrag te herkennen en er effectief op in te kunnen spelen, geven scholen aan. Verschillende leerkrachten van nieuwkomersklassen hebben trainingen op het gebied van trauma's en gedrag gevolgd.

Hoewel er hard gewerkt wordt aan de kwaliteit van het onderwijs, is het een feit dat veel kinderen na een jaar nieuwkomersklas nog niet probleemloos door kunnen stromen naar een reguliere klas. *'De kinderen scoren lager op met name begrijpend lezen; maar er is ook eigenlijk geen geschikte Cito-toets voor deze kinderen'*. Dat betekent ook dat in de reguliere klas nog steeds individuele doelen voor deze kinderen nodig zijn.

De kwaliteit van het nieuwkomersonderwijs waarden de geïnterviewden als voldoende, maar men heeft wel zorgen over de continuïteit van het onderwijs aan nieuwkomers, bijvoorbeeld door het lerarentekort en wisselende in- en uitstroom van leerlingen. Ook de manier van subsidiëren is een bedreiging voor de continuïteit. Door de jaarlijkse toekenning durven niet alle scholen de nieuwkomersleerkrachten een vast contract te bieden. *'Je krijgt een subsidie voor een jaar, met een toekenning in augustus. Maar je kunt niet wachten met iemand aanstellen tot augustus. Ook is het lastig om iemand na twee jaar een vast contract te bieden, als je nog niet weet of je de volgende jaren nog wel weer nieuwkomersonderwijs mag organiseren'*.

7.3 Wensen en behoeften

De scholen met nieuwkomersklassen hebben de volgende wensen en behoeften als het gaat om de programmering en de aanpak.

Inhoudelijk

- Meer gebruik maken van de meertaligheid van kinderen en van wat ze verder al kunnen.
- Meer richtlijnen en handvatten zonder dat alles meteen vastgelegd is. Nu is elke school zelf het wiel aan het uitvinden.
- In het eerste jaar gecoacht worden door scholen die al verder zijn.
- In het belang van het kind: een arrangement van bijvoorbeeld 4 uur per dag extra ondersteuning. Ze kunnen dan in reguliere groepen opgevangen worden en daar ook blijven.
- Aanbod voor nieuwkomerskinderen die het niveau (en de leeftijd) van eind groep 8 hebben, maar halverwege het jaar nog niet naar het vo kunnen uitstromen.

Personeel

- Extra handen in de klas, bijvoorbeeld een onderwijsassistent voor het werken in clusters. Vanwege grote verschillen in niveau, leeftijden en zelfstandigheid is het zinvol om met twee mensen op de groep te staan.

8. Nieuwkomersonderwijs voor kleuters

De rijksregeling kent geen aparte subsidie voor kleuters die nieuw in Nederland zijn. De nieuwkomerskleuters komen in de reguliere kleuterklassen. Wel kunnen scholen in Amsterdam gemeentelijke subsidie aanvragen voor extra ondersteuning van deze leerlingen, omdat ook zij vaak extra (taal)ondersteuning nodig hebben, zoals ook veelvuldig in de interviews wordt benoemd.

8.1 Aanpak bij kleuters

Alle geïnterviewde nieuwkomersscholen en stamscholen geven aan dat ze te maken hebben met nieuwkomerskleuters. Soms gaat het maar om een enkele leerling, soms om meer dan de helft van de klas. Deze nieuwkomerskleuters hebben extra aandacht nodig, zo constateert men, al verschilt de mening over de manier waarop dit het beste kan.

Een aantal scholen vindt dat deze jonge kinderen het beste spelenderwijs Nederlands kunnen leren in de reguliere kleutergroepen. *'Kleuters hebben nog geen schroom om te praten. Ze kunnen juist profiteren van kinderen die wel Nederlands spreken. Ze kunnen nog niet lezen en schrijven, dus ze moeten zoveel mogelijk Nederlands horen. In een nieuwkomersklas zouden ze alleen de leerkracht Nederlands horen praten'*. Bijkomend voordeel is dat ze steeds in hun eigen groep blijven, in hun 'reguliere sociale omgeving'. *'Laat kleuters lekker kleuters blijven in de kleutergroepen. Daar is tijd en ruimte'. 'De kleuters pakken het sneller op en ontwikkelen zich sneller dan andere nieuwkomersleerlingen'*. De leerkrachten hebben vaak wel behoefte aan extra kennis en middelen om deze groep zo goed mogelijk te begeleiden. *'Het is wel een verzwaring voor de leerkracht, terwijl het ook een verrijking zou kunnen zijn voor de leerkracht én de leerling'*.

Andere scholen vinden dat deze kinderen juist wel specifieke aparte aandacht nodig hebben en dat niet alle nieuwkomerskinderen er komen door spelenderwijs mee te doen in de reguliere groep. *'Wij hebben nu veel kinderen in de onderbouw die totaal geen schoolvaardigheden hebben als ze zes zijn en die ook veel jonger zijn in gedrag'. (...) 'Die jongkies passen zich vaak wel snel aan. Maar voor het echt ontwikkelen van een diepere woordenschat is meer nodig. We merken ook vaak dat nieuwkomerskleuters uiteindelijk in de schakelklas in groep 3 terecht komen'*. Ook scholen die aangeven met het taalonderwijs voor deze kleuters goede resultaten te behalen, ervaren dat het sociaal-emotioneel voor een deel van de nieuwkomerskinderen erg lastig is in de kleutergroep. Er gelden andere normen en waarden dan thuis (bijvoorbeeld iemand aankijken als die tegen je praat), ze weten niet precies hoe alles werkt en kunnen het niet vragen. *Als je denkt 'kleuters leren het vanzelf wel', dan ga je er aan voorbij dat ze zich eerst heel hulpeloos voelen'*. Een van de geïnterviewden denkt dat nieuwkomerskleuters zich wellicht minder verloren voelen in een aparte groep met kleuters die ook geen Nederlands spreken. Met name de (bijna) 6-jarigen vallen door de huidige opzet (nieuwkomersklassen vanaf groep 3) tussen de wal en het schip, zo vindt een van de geïnterviewden. Zij zijn te jong om naar een nieuwkomersklas te gaan, maar moeten al relatief snel naar groep 3. Zij zouden dan nog goed een jaar

nieuwkomersonderwijs kunnen gebruiken, maar zijn daar dan vervolgens te lang voor in Nederland.

Verschillende scholen zetten in de kleutergroepen met nieuwkomersleerlingen een extra leerkracht of onderwijsassistent in of werken met pre-teaching of remedial teaching in kleine groepjes buiten de klas. *'Ze leren veel in de reguliere groep, maar niet genoeg'*. Het nadeel daarvan is wel dat de klas dan niet vaak compleet is en het lastig is om aan het groepsproces te werken, vindt een van de scholen.

Een enkele school wil graag nieuwkomersklassen voor kleuters. Bijvoorbeeld omdat de reguliere doelgroep al heel zwaar is en daar niet nog 10 kinderen bij kunnen die geen Nederlands spreken. *'De basisinstroom is al zwak in Nederlandse taal. Bijvoorbeeld omdat de ouders thuis Turks willen blijven spreken. Het percentage niet-Nederlands sprekende kleuters gaat erg omhoog, dus in hoeverre kunnen kleuters zich dan nog aan elkaar optrekken?'*

Een van de scholen lost het praktisch op: de kleuters gaan 4 keer drie kwartier naar de nieuwkomersklas, waar ze voornamelijk pre-teaching krijgen met behulp van Logo 3000. Een andere school heeft een deeltijd-schakelklas voor nieuwkomerskleuters gestart waarin ze 3 keer 3 uur per week taalonderwijs krijgen. Eén school heeft echt een aparte nieuwkomersklas voor kleuters en geeft aan daar goede resultaten mee te bereiken.

In grote lijnen voldoet de huidige regeling voor nieuwkomerskleuters. Op een enkele school na, pleit bijna niemand voor aparte nieuwkomersklassen voor kleuters. Alleen al in praktisch opzicht zou dit lastig zijn: je hebt dan minimaal 15 kleuters nodig en die zijn er lang niet op elke school met nieuwkomersklassen. Aan de andere kant zou het voor ouders wel makkelijker zijn: zij lopen er nu vaak tegenaan dat ze hun oudere kind naar en van een andere school moeten brengen en halen dan hun kleuter.

8.2 Wensen en behoeften

De nieuwkomers- en stamscholen hebben de volgende wensen en behoeften als het gaat om het onderwijs aan nieuwkomerskleuters:

- Een aparte gezamenlijke nieuwkomersklas voor kinderen uit groep 2 en 3 waarin extra tegemoet gekomen kan worden aan de behoeften van deze leeftijdsgroep. Vierjarigen kunnen doorgaans wel direct instromen in een reguliere kleuterklas, maar vijf- en zesjarigen zouden erbij gebaat zijn om (deels) in een aparte klas les te krijgen dan wel op gezette tijden extra aandacht te krijgen binnen of buiten de groep.
- Nu er in Amsterdam, als gevolg van veranderde rijkssubsidie en keuzes die de gemeente op basis daarvan heeft gemaakt, betaald moet worden voor de voorschool, stromen er meer leerlingen in het reguliere onderwijs in die het Nederlands nog niet beheersen, omdat zij niet naar de voorschool zijn geweest. Daardoor is het voor de leerkrachten in groep 1 en 2 moeilijker geworden om de nieuwkomersleerlingen extra aandacht te geven. Hier zou een oplossing voor gezocht moeten worden.
- Extra aandacht voor de deskundigheidsbevordering van de leerkrachten op de kleutergroepen is nodig. Hoe kunnen zij de nieuwkomersleerlingen het beste ondersteunen? Er is behoefte aan trainingen, materialen en concrete handvatten, bijvoorbeeld via een expertiseteam dat verstand heeft van alle aspecten waar je mee te maken krijgt bij nieuwkomerskleuters. De kleuterleerkrachten hebben niet alleen

behoefte aan kennis over NT2, maar bijvoorbeeld ook over de sociaal-emotionele ontwikkeling, gedrag en traumaverwerking.

- Standaard een logopedietraining voor deze kinderen.

9. Contact met ouders

9.1 Contacten met ouders

Het is niet verwonderlijk dat de grootste uitdaging in de contacten met ouders ligt in de taal: de ouders spreken vaak nog geen Nederlands, en ook lang niet alle ouders beheersen het Engels. Dit maakt zowel de inschrijving op de stamschool als het intakegesprek en de vervolggesprekken op de nieuwkomersscholen een uitdaging. Hoe leg je bijvoorbeeld de procedure voor nieuwkomersleerlingen uit aan ouders die geen Nederlands en geen Engels spreken? Een van de directeuren geeft aan dat de gesprekken zo minder diepgang krijgen: *'Ook al kan ik redelijk Engels spreken, ik gebruik veel minder nuances dan in het Nederlands. Soms heb ik ook geen woorden om iets uit te leggen. Dan wordt het gesprek toch oppervlakkiger, en kom je op andere dingen uit dan in het Nederlands. Ik vind dat ik ouders daarmee tekort doe'*.

Doorgaans worden voor het taalprobleem door de scholen wel oplossingen gevonden:

- Gebruik van Google Translate;
- De ouders nemen zelf iemand mee die kan tolken;
- Een van de teamleden op school is in staat om te tolken;
- Een van de oudere kinderen of andere ouders op school wordt gevraagd om te tolken, al wordt bij dit punt ook aangegeven dat het eigenlijk niet wenselijk is als het om vertrouwelijke gesprekken gaat;

Als er geen andere mogelijkheden zijn, wordt de tolkentelefoon of een tolk ingeschakeld. Dit gebeurt niet veel vanwege de hoge kosten; op sommige scholen is daarom vastgesteld dat dit niet meer mag. Wel wordt in de meeste interviews aangegeven dat je er uiteindelijk altijd wel uit komt met ouders. *'Je komt met handen en voeten ook ver'*.

Ook op andere manieren zijn de gesprekken met ouders soms lastig. Zij hebben bijvoorbeeld soms veel meegemaakt en kunnen zich daardoor moeilijk uiten of zijn hier illegaal en willen daarom zo min mogelijk informatie delen. Ook cultuurverschillen spelen een rol; ouders zijn bijvoorbeeld zelf niet of maar kort naar school geweest, zijn niet gewend om met hun kinderen te spelen of ze te helpen met hun schoolwerk, of het contact moet vooral via vaders verlopen omdat moeders niet alleen op pad mogen. Hoe het contact met ouders verloopt verschilt ook voor de verschillende nieuwkomersgroepen, blijkt uit de interviews. Vluchtelingen zijn vaak blij dat ze hier weer een leven op kunnen bouwen en dat hun kinderen naar school kunnen. Internationals/expats stellen vaak hoge eisen aan het onderwijs en aan hun kinderen en arbeidsmigranten zijn vaak minder betrokken bij het onderwijs. Kinderen van arbeidsmigranten zijn soms ook *'opeens weer verdwenen'*, wordt in meerdere interviews opgemerkt.

Voor alle nieuwkomersscholen geldt dat er een intakegesprek is met de ouders. Vaak doet de directeur of de ib'er dat, in een enkel geval een administratief medewerker. *'Wij bereiden ouders al voordat de kinderen op school komen er op voor dat ze de kinderen moeten ondersteunen. We benoemen dat het voor kinderen heel emotioneel is, zo'n verplaatsing en dat ze dan een periode kunnen hebben dat ze boos of ongelukkig worden'*.

Na het intakegesprek volgen in de loop van het jaar meerdere gesprekken met ouders, vergelijkbaar met de tienminutengesprekken in het reguliere onderwijs. Wel wordt er extra geïnvesteerd in deze gesprekken, bijvoorbeeld door:

- Een eerste gesprek na de eerste twee/drie weken in de nieuwkomersklas;
- Meer gesprekken dan in het reguliere onderwijs;
- Langere gesprekken dan in het reguliere onderwijs;
- Expliciete aandacht voor bepaalde onderwerpen, bijvoorbeeld met je kind spelen, je kind helpen bij het leren van de taal en het schoolwerk;

Naast de reguliere gesprekken wordt door vrijwel alle scholen aangegeven dat er extra gesprekken gehouden worden als daar aanleiding toe is. Bijvoorbeeld omdat kinderen gedragsproblemen hebben, of als het leren niet zo goed verloopt. Ouders kunnen de leerkrachten ook voor of na schooltijd aanspreken als ze de behoefte hebben aan een gesprek. Op sommige scholen zijn daar aparte momenten/dagen voor aangegeven. Ook wordt soms de ouder-kind coach ingezet als er meer nodig is dan alleen de reguliere gesprekken.

Een aantal scholen biedt cursussen voor ouders aan. Bijvoorbeeld om de taal te leren of om te leren over de Nederlandse (school)cultuur. Daar wordt veel gebruik van gemaakt, geeft een van de scholen aan. Ook worden er op verschillende scholen meer informele koffie-uurtjes voor de ouders georganiseerd. De animo daarvoor is wisselend.

9.2 Wensen en behoeften

De volgende wensen en behoeften worden benoemd als het gaat om de contacten met ouders:

- Goedkopere inzet van tolken. *‘De kosten komen voor ons en dat geld is er niet. Je wilt wel dat ouders het gesprek goed kunnen begrijpen’*. In een van de interviews wordt benoemd dat wellicht gebruik gemaakt kan worden van de zorgpas die het AZC heeft voor tolken, of van de app van het COA
- Toegankelijker informatie over de leerplichtwet voor ouders. In veel landen zijn de regels minder strikt dan bij ons. Voor ouders is dat onvoldoende duidelijk, signaleert een van de scholen.
- Subsidie om activiteiten in te kunnen zetten om ouders meer te betrekken.
- Een buddy voor ouders die ze kan helpen en die ze kunnen bellen als ze school gerelateerde vragen hebben. *‘Een hulplijn die je kunt bellen. En die jou een keer belt: let op! Hier moet je aan denken.’*

10. Betrokkenen bij het nieuwkomersonderwijs

10.1 Betrokkenen op school

Leerkrachten en assistenten

Elke school heeft uiteraard bevoegde leerkrachten voor de nieuwkomers, meestal twee deeltijdleerkrachten. In veel gevallen is er ook, gedurende een deel van de week, ondersteuning door een onderwijsassistent. Dat is echter niet overal het geval. Een aantal scholen zou graag meer ondersteuning willen hebben, maar heeft niet de beschikking over een onderwijsassistent of vindt het aantal beschikbare uren te weinig. Zij willen een onderwijsassistent in kunnen zetten om goed in clusters te kunnen werken. Dat geldt zowel voor de scholen met één als voor scholen met twee of drie nieuwkomersklassen. Twee scholen hebben last van het lerarentekort voor de nieuwkomersgroep. Op één school staat noodgedwongen een dag per week een onderwijsassistent voor de nieuwkomersklas. Een andere school had graag nog een nieuwkomersklas gestart, maar kon geen leerkracht vinden.

De scholen die een pilot kleuters hebben aangevraagd, hebben de beschikking over een leerkrachtondersteuner voor de kleuters. Soms is deze in de klas en soms apart met kleuters bezig om spelenderwijs de Nederlandse taal te leren.

Op een enkele school staat een stagiaire of zij-instromer in de nieuwkomersklas, naast de leerkracht.

Intern begeleider

De intern begeleider is vrijwel altijd betrokken bij het nieuwkomersonderwijs. Per school verschillen de taken. Het kan gaan om: overleg met de leerkrachten van de nieuwkomersklassen, meekijken bij het uitzoeken van methoden en aanpakken voor de nieuwkomers, de doelen voor de leerlingen bijhouden, het leerlingvolgsysteem voor de nieuwkomers bijhouden, een rol spelen bij de 'nazorg' voor de nieuwkomersleerlingen, de intake verzorgen, oplossingen zoeken bij problemen met nieuwkomersleerlingen. De deskundigheid op het gebied van nieuwkomers bij de ib'er varieert per school. Op sommige scholen is er een aparte ib'er voor de nieuwkomers, op andere scholen valt het in het takenpakket van de reguliere ib'er.

Directeur

Ook de rol van de directeur wisselt per school. Alle directeuren houden zich uiteraard bezig met het beleid voor nieuwkomers op de school. Op enkele scholen verzorgt de directeur de intake. De meeste directeuren gaan naar het Meeting Point dat het ABC organiseert.

Ouder-kind adviseur

Sommige scholen vertellen dat de ouder-kind adviseur nauw betrokken is bij de nieuwkomersklas. De inzet van deze functionaris wordt zeer gewaardeerd. Zij onderhoudt op sommige scholen de contacten met ouders, kent de sociale kaart en kan zo nodig doorverwijzen bij specifieke ondersteuningsbehoeften. *'De ouder-kind adviseur kan gezinnen qua opvoeding op de rit helpen als ze daar voor open staan.'* Ook schoolmaatschappelijk werk wordt op een enkele school betrokken bij nieuwkomers.

Administratief medewerker

Op enkele scholen is de administratief medewerker van groot belang. Zij heeft het eerste contact met ouders en schrijft de leerling in. Op een aantal scholen is het iemand die de taal van ouders spreekt, bijvoorbeeld Arabisch.

Tolk

Een aantal scholen zet tolken in voor de communicatie met ouders. Veel scholen redden het zonder tolk, andere kunnen tolken uit het budget betalen, maar er is ook een aantal scholen dat graag (meer) de beschikking zou willen hebben over de tolkentelefoon. Zij kunnen dat echter niet betalen.

10.2 Expertise

Het zijn over het algemeen niet de minste leerkrachten die in de nieuwkomersklassen werken. Veel scholen hebben een 'leerkracht plus' voor deze leerlingen. Zij hebben vrijwel allen veel ervaring met anderstalige leerlingen en vaak hebben zij een NT2-opleiding of een master op het gebied van taalontwikkeling. Daarnaast beschikken de meesten over een reeks van vaardigheden en eigenschappen die volgens de scholen nodig zijn om goed te kunnen functioneren in de nieuwkomersklas. De meeste scholen benoemen:

- affiniteit met deze groep leerlingen
- flexibel, want kunnen omgaan met een wisselende in- en uitstroom
- goed kunnen organiseren, want elke leerling werkt op eigen niveau
- goed kunnen differentiëren, met name voor de bovenbouwleerlingen waar de onderlinge verschillen groot kunnen zijn
- om kunnen gaan met verschillende achtergronden van leerlingen (al dan niet eerder onderwijs gehad, ouders van analfabeet tot hoog opgeleid, verschillende culturele achtergronden)

Daarnaast noemen sommige scholen ook:

- leerlijnen goed kennen en weten waar je naartoe werkt
- in staat om een veilige leeromgeving te creëren
- goed klasmanagement, structuur bieden, duidelijke gedragsregels
- kunnen werken met een jaarplan met doelen
- sterke pedagogische competenties
- gemotiveerd om zich te blijven ontwikkelen (bijvoorbeeld kennis over de achtergrond van leerlingen als er nieuwe groepen nieuwkomers naar Nederland komen)
- hard willen werken
- om kunnen gaan met onzekerheid
- ICT-vaardig

Ook staan er leerkrachten voor de nieuwkomersklas die zelf een migrantenachtergrond hebben en dat is een voordeel, zo geeft men aan, omdat zij soms de taal van de nieuwkomersleerling spreken en /of zelf ervaring hebben met het wortelen in een ander land.

In deze tijden van lerarentekort lijkt het een hele uitdaging om leerkrachten te vinden die voldoen aan bovenstaand profiel. Maar dat blijkt mee te vallen. Er zijn maar enkele

scholen die moeite hebben om een leerkracht voor de nieuwkomersklas te vinden. Op de scholen die al vele jaren ervaring hebben met nieuwkomersonderwijs staan *'keien van leerkrachten'* voor de klas. *'Je toppers zet je voor de nieuwkomersklassen. Degenen die flexibel zijn, ervaring met de doelgroep hebben, de leerlijnen goed doorhebben, boven de stof kunnen staan. We hebben geen moeite om deze leerkrachten te vinden. Ze halen veel voldoening uit het onderwijs en willen nooit meer anders. De kinderen hebben respect en zijn leergierig.'* Dat horen we van meer scholen en hebben we ook ervaren tijdens de schoolbezoeken: de leerkrachten die met nieuwkomerskinderen werken zijn doorgaans enthousiaste gemotiveerde professionals met hart voor deze groep kinderen.

10.3 Deskundigheidsbevordering

Hoe zorgt de school ervoor dat de expertise van degenen die bij het nieuwkomersonderwijs betrokken zijn 'up-to-date' is? Op de school waar alleen nieuwkomersklassen zijn is er veel bij- en nascholing, zijn er studiedagen, gaan leerkrachten bij elkaar in de klas kijken, wordt gewerkt met een jaarplan met doelen en met leerteams.

De meeste leerkrachten van de scholen met nieuwkomers gaan naar de bijeenkomsten die het ABC organiseert. Sommigen maken gebruik van het cursusaanbod van het ABC en de meeste zijn daar tevreden over. De leerkrachten die nog niet zo lang voor een nieuwkomersklas staan, waarderen de bijeenkomsten van het ABC. De meer ervaren leerkrachten vinden dat zij er vooral moeten 'brengen' en weinig kunnen 'halen'. Sommigen gaan daarom ook niet meer en blijven liever via LOWAN²⁹ op de hoogte van de nieuwe ontwikkelingen in het nieuwkomersonderwijs. De scholen met veel kinderen van expats vinden dat de inhoud van de bijeenkomsten niet goed aansluit bij de groep nieuwkomers die zij in de school hebben.

Een aantal scholen heeft een training *Traumasesensitief onderwijs* gevolgd, anderen zorgen intern dat bijvoorbeeld kennis over woordenschatonderwijs en tweede taalverwerving regelmatig geactualiseerd wordt, soms als onderdeel van schoolbreed taalbeleid. Ook gaan scholen die nog niet veel ervaring hebben te rade bij scholen die al wat langer nieuwkomersonderwijs verzorgen. Verder komt het voor dat een ervaren leerkracht haar minder ervaren collega's begeleidt. Tenslotte heeft één school een lerend en onderzoekend netwerk opgezet met studenten van de universiteit. Een enkele school vindt dat het nieuwkomersonderwijs niet om aparte scholing vraagt en dat het vooral in de praktijk geleerd moet worden.

Vormen van deskundigheidsbevordering

Gaandeweg en al doende leren

Ervaren leerkracht leert het aan minder ervaren collega's

Te rade gaan bij ervaren school van eigen bestuur

Interne studiedagen

Leerteam binnen de eigen school

Praktijkonderzoek samen met kennisinstituut binnen de eigen school

Deelnemen aan netwerkbijeenkomsten (ABC en LOWAN)

Cursussen en bijscholing

²⁹ Landelijke organisatie nieuwkomersonderwijs PO en VO, zie: <https://www.lowan.nl/lowan/>

De leerkrachten voor de nieuwkomersklassen hoeven op sommige scholen niet altijd alle reguliere studiedagen bij te wonen, omdat deze niet altijd relevant zijn. Dat brengt wel het risico met zich mee dat de nieuwkomersleerkrachten een 'eilandje' vormen binnen de school. Enkele scholen benoemen dat en vinden dat niet wenselijk.

10.4 Wensen en behoeften

Een aantal scholen heeft wensen en behoeften als het gaat om de betrokkenen bij het nieuwkomersonderwijs.

Personeel

- Niet alle scholen kunnen beschikken over leerkrachten die voldoende deskundig zijn. Soms omdat zij nog maar kort geleden een nieuwkomersklas zijn gestart en een enkele keer door gebrek aan een deskundige leerkracht in verband met het lerarentekort.
- Enkele scholen willen graag meer uren inzet van een onderwijsassistent.
- Er is behoefte aan een netwerk waar intern begeleiders kunnen uitwisselen over nieuwkomersonderwijs. Nu zijn er wel netwerken voor de leerkrachten en de directeuren, maar niet voor de ib'ers.

Financieel

- Subsidieverstrekking voor meerdere schooljaren tegelijk, zodat je op tijd kunt beginnen met het werven van personeel en personeel ook langer lopende contracten kunt bieden.
- Een hogere opslagfactor, omdat je ook voor elk kind plannen en individueel ontwikkelingsperspectieven moet maken.
- Een aantal scholen zou graag de tolkentelefoon vaker willen inschakelen, maar wijst op de hoge kosten hiervoor.

Het ABC in de rol van onderwijsadviesdienst

- Het ABC zou tijdens de netwerkbijeenkomsten meer kunnen betekenen in verdieping van de kennis van de leerkrachten. *'Het is voor ons meer brengen dan halen'*.
- Ondersteuning van het ABC in het analyseren van de resultaten van leerlingen (bijvoorbeeld trendanalyse) *'Onze lb'er wordt vaak door andere ib'ers gebeld over hoe zij de resultaten in beeld brengt. Dat zou het ABC moeten oppakken, dan hoeven ze het niet bij ons te vragen'*.

11. Verbinding met het reguliere onderwijs

Een argument dat pleit voor het onderbrengen van nieuwkomersleerlingen op reguliere scholen is dat de leerlingen daardoor in contact komen met Nederlandstalige medeleerlingen. We vroegen de scholen met nieuwkomersleerlingen naar de mate waarin zij contact met Nederlandstalige leerlingen uit het reguliere onderwijs mogelijk maken, mede als voorbereiding op de overgang naar de reguliere klas.

11.1 Contact tijdens het nieuwkomersonderwijs

Voor een van de scholen, de Bataviaschool, is deze vraag niet van toepassing, omdat deze school alleen lesgeeft aan nieuwkomersleerlingen. Alle andere scholen vertellen dat de leerlingen elkaar ontmoeten bij het buitenspelen. Op verschillende scholen zijn er gezamenlijke gymnastieklessen. Op een aantal scholen doen de nieuwkomersleerlingen mee aan naschoolse activiteiten. Ook komt het voor dat leerlingen aan een keuze-uur op een vaste middag in de week kunnen deelnemen, aan workshops of aan groepsdoorbrekende activiteiten tijdens projectweken, de Kinderboekenweek, een maandviering, schoolreisje of iets dergelijks.

Sommige scholen geven aan dat het niet voor alle nieuwkomerskinderen wenselijk is om te 'mengen' met de andere kinderen op school. De kinderen hebben al genoeg moeite om te wennen in de eigen klas waar dikwijls al veel verschillende achtergronden en nationaliteiten verzameld zijn. De kinderen hechten aan de veiligheid van de eigen groep. Tien maanden om de taal te leren en te wennen aan een Nederlandse school, is kort, zo geven veel geïnterviewden aan. Het is nogal een uitdaging voor deze kinderen en voor de school om in die periode dan ook nog nieuwkomers met andere leerlingen te laten samenwerken.

Eén school laat nieuwkomersleerlingen die de juiste werkhouding missen een dagje meedraaien met een reguliere groep om ze te laten ervaren dat het leren van de Nederlandse taal van essentieel belang is.

11.2 Voorbereiding op de reguliere klas

De meeste scholen bereiden leerlingen voor door af en toe een wenmoment in de reguliere groep in te plannen, met name als de leerling op dezelfde school blijft. Zij doen dan in de laatste (vierde) periode alvast af en toe mee met de andere groep, maar dat is wel afhankelijk van de leerling, zo geeft een school aan. Twee scholen met voornamelijk internationals/expats organiseren een intensiever contact tussen de reguliere leerlingen en de nieuwkomers, mede omdat vrijwel alle leerlingen op de eigen school doorstromen. Zij werken met een geleidelijke overgang waarbij leerlingen steeds wat langer in een reguliere klas zitten (zie hoofdstuk 12).

Er zijn ook scholen die werken met een 'koude overstap' en geen wenmoment inplannen.

12. Leerlingstromen

In dit hoofdstuk bespreken we de uitkomsten van de interviews op het gebied van leerlingstromen. We onderscheiden:

1. Uitstroom naar de eigen school
2. Uitstroom naar een andere school
3. Uitstroom naar het voortgezet onderwijs
4. Uitstroom naar het speciaal basisonderwijs of (voortgezet) speciaal onderwijs

Het aantal leerlingen dat op de school blijft dan wel uitstroomt naar een andere stamschool varieert enorm. Op de Bataviaschool stromen uiteraard alle leerlingen uit, omdat deze school geen reguliere klassen heeft. Daar staat tegenover dat er scholen zijn, met name de scholen die veel expats / internationals hebben in het nieuwkomersonderwijs en de Joodse school, waar alle leerlingen op de school blijven waar zij als nieuwkomer kwamen. De meeste scholen zitten daar tussenin. Desgevraagd geven zij aan dat een kwart tot tweederde van de leerlingen uitstroomt naar een andere stamschool na afloop van het nieuwkomersonderwijs, een grote variëteit dus. Sommige scholen zouden graag alle leerlingen onderdak willen bieden, maar dat is niet mogelijk, bijvoorbeeld omdat het gebouw niet toereikend is, er geen leerkrachten zijn, de klassen al zo groot zijn of omdat de kinderen verspreid over de stad worden (in het geval van de nieuwkomersschool die de kinderen van het azc opvangt).

12.1 Uitstroom binnen de eigen school

Als de nieuwkomersleerling op de school van de nieuwkomersklas blijft, heeft dat grote voordelen, zo geven de geïnterviewden aan. De kinderen en hun ouders hoeven niet te wennen aan een nieuwe school, de leerling kan een paar maal wennen in de nieuwe klas, er kan een doorlopende leerlijn gerealiseerd worden en er kan eventueel extra begeleiding ingezet worden. Op veel scholen verloopt dit proces goed. Op sommige scholen geven de nieuwe leerkrachten feedback over de leerling aan de leerkrachten van de nieuwkomers-klas en ook dat bevalt goed.

De doorstroom binnen de eigen school verloopt echter niet altijd naar tevredenheid. Omdat het taalniveau van leerlingen na tien maanden nog niet hoog genoeg is, moet de leerling op een eigen leerlijn kunnen werken en dat gaat soms moeizaam, met name voor de wat oudere leerlingen. *'De nieuwe leerkracht vindt het frustrerend dat zij de leerling niet genoeg aandacht kan geven. Dat komt ook, omdat er veel andere kinderen met een migrantenachtergrond in de klas zitten en/of zorgleerlingen die ook extra aandacht nodig hebben.'*

12.2 Uitstroom naar een andere school

Het aantal stamscholen waar de nieuwkomersscholen mee te maken hebben, varieert enorm: van enkele tot ruim dertig. In dat laatste geval gaat het om de Bataviaschool die alleen nieuwkomersonderwijs verzorgt. Deze school onderhoudt contact met alle stamscholen waar hun leerlingen naartoe gaan.

Er zijn grote verschillen in de wijze van overdracht naar de stamschool. Sommige scholen kennen een schriftelijk vastgelegd nauwkeurig protocol, andere hebben een 'koude overdracht' of een kort telefonisch contact om te melden dat er een leerling aankomt. Een voorbeeld van een procedure voor overdracht ziet er als volgt uit: een half jaar voor de komst van een leerling krijgt de stamschool bericht, zodat de school alvast een plaats kan reserveren in een klas. Vervolgens krijgt de ontvangende school een hand-out waarin het ontwikkelingsperspectief van de leerling staat of een uitstroomrapport met adviezen voor het komende half jaar. In de tussentijd is er soms een wenmoment voor de leerling. Een ib'er vertelt hierover. *'Ik bespreek eerste met de leerkracht of het zover is. Dan heb ik een oudergesprek en daarna neem ik contact op met de ib'er van de stamschool voor de overdracht. Dan gaan ze wennen en daarna starten. De stamschool krijgt gegevens uit Parnassys, onderwijskundig rapport, toetsen, individueel ontwikkelingsperspectief en adviezen voor de stamschool. Soms bellen ze daar later nog wel over'.* Een andere school doet het als volgt. *'Zodra een kind bij ons gestart is, mailt de ib'er naar de stamschool om aan te kondigen dat het kind volgend jaar naar de stamschool komt. Na een half jaar belt of mailt ze met de uitnodiging om te komen kijken en dan wordt het wennen besproken. Dat is afhankelijk van het kind. Voor sommigen is het te onrustig, anderen gaan alvast een dag per week naar de stamschool.'*

Velen geven aan dat de overdracht beter kan. Stamscholen weten soms niet dat er een leerling aankomt of krijgen te weinig informatie over het niveau van de leerling en de passende aanpak. Mede daardoor hebben stamscholen vaak geen idee wat een leerling kan, en ontbreekt een doorgaande lijn. Niet alleen op cognitief gebied, maar ook op het gebied van sociaal-emotionele ontwikkeling, zo geven de scholen met nieuwkomers-onderwijs aan. Een school geeft aan dat van de tien uitstromende leerlingen er waarschijnlijk twee á drie op een goed taalniveau functioneren. De rest heeft extra zorg nodig.

Nazorg zou nuttig zijn, maar dat wordt maar door een enkele school uitgevoerd. *'We kunnen wel adviezen geven, maar niet echt nazorg, dat moeten ze zelf doen. Ontvangende scholen zouden meer moeten weten over nieuwkomers en over het uitstroomniveau. Nu gaan de leerlingen gewoon mee in de reguliere stroom en worden zij onderworpen aan Cito-toetsen, intelligentietests. Dat is helemaal niet zo betrouwbaar als je de Nederlandse taal niet goed spreekt. Het zou mooi zijn als het ABC een ib-netwerk opzet waar stamscholen aan deelnemen'.*

Terugkoppeling over een leerling vindt zelden tot nooit plaats. Alleen als er problemen zijn, neemt de ontvangende stamschool nog weleens contact op. Een van de directeurs met nieuwkomers heeft een suggestie voor verbetering. *'We kijken of we er vorm aan kunnen geven. Nu gebeurt het door de ib'er en op maat, maar je zou een dagdeel per week een leerkracht moeten kunnen vrij roosteren die op bezoek gaat bij de locaties waar haar leerlingen heen zijn gegaan'.*

De meeste scholen met nieuwkomers vertellen dat een leerling in principe het gehele schooljaar uit kan stromen, maar dat er in de praktijk een aantal vaste momenten ontstaan, meestal na een schoolvakantie. Een directeur van één van de scholen met nieuwkomers vindt dat geen goede zaak en vindt dat een leerling moet uitstromen op het moment dat

hij/zij daaraan toe is of de tien maanden heeft afgerond, zodat er een plek voor een andere leerling ontstaat in de nieuwkomersgroep.

Er wordt door nogal wat scholen met nieuwkomers gemeld dat sommige scholen, bijvoorbeeld 'witte' scholen in het centrum, geen stamschool willen zijn. Deze scholen willen geen leerlingen met een taalachterstand hebben en/of zijn bang om een 'zwarte' school te worden. Er zouden daarom (boven-)bestuurlijke afspraken moeten komen over het niet kunnen weigeren van nieuwkomersleerlingen, zo geeft een aantal scholen aan.

12.3 Uitstroom naar het voortgezet onderwijs

Doorgaans is er geen warme overdracht als een leerling naar het voortgezet onderwijs gaat vanuit de nieuwkomersklas. Dat wordt lastig gevonden. *'De overdracht naar het vo is een beetje knudde. Je moet een systeem gebruiken dat niet is toegerust voor nieuwkomers en waar je de relevante informatie niet in kwijt kunt. Een telefonische overdracht is ook niet mogelijk en soms heb je alleen met een administratieve medewerker te maken met wie je geen inhoudelijke overdracht kunt doen'.*

Heel veel scholen noemen als probleem dat leerlingen in groep 8 pas aan het begin van het nieuwe schooljaar in het voortgezet onderwijs kunnen instromen. Dat betekent dat voor deze leerlingen verlenging wordt aangevraagd, zodat zij langer in de nieuwkomersklas kunnen blijven ofwel dat zij voor een korte periode nog naar een reguliere groep 8 gaan. Geen van deze beide mogelijkheden worden wenselijk gevonden. Mogelijke alternatieven die sommige scholen noemen zijn:

- Stel een aparte instroomklas in in het VO in waar deze leerlingen het hele jaar kunnen instromen.
- Maak een centrale aparte klas in het PO waar deze leerlingen het hele jaar kunnen instromen en onderwijs op maat krijgen.

En dan heeft een school ook een praktische wens:

- Geef de leerlingen in groep 8 standaard een verlenging, zodat scholen dat niet per leerling aan moeten vragen.

De scholen zijn tevreden met de ISK en met de kopklassen voor leerlingen die meer kunnen. Ook zijn zij positief over het Montessori College Oost. Daar zijn goede contacten mee en de doorstroom naar ISK, kopklas en MCO verlopen goed.

Dat geldt niet voor alle andere vormen van voortgezet onderwijs. Sommige nieuwkomersscholen geven aan dat er nooit een leerling naar het reguliere VO doorstroomt. Ook horen we dat leerlingen te laag uitstromen en dan terechtkomen op het praktijkonderwijs, terwijl de betreffende leerling meer in zijn of haar mars heeft. Veel leerlingen stromen uit naar een te laag niveau voortgezet onderwijs als gevolg van het ontoereikende taalniveau.

12.4 Uitstroom naar SBO of (V)SO

Op verschillende scholen gaan elk jaar een of twee leerlingen vanuit het nieuwkomersonderwijs naar het SBO, een enkele keer naar het (V)SO. Dat gaat niet altijd soepel. Procedures zijn tijdrovend en er is te weinig expertise bij het

samenwerkingsverband op het gebied van nieuwkomersleerlingen, zo geven nieuwkomersscholen aan. Op een enkele school komt een leerling in een nieuwkomersklas waarvan al vrijwel zeker vaststaat dat deze beter af is in het SBO. Er moet dan een indicatie worden aangevraagd en dat duurt lang, zo geven de nieuwkomersscholen aan. Ook is niet altijd geheel duidelijk wat er aan de hand is. *'Je hebt een jaar met een leerling en dat is best wel kort om alles goed in beeld te krijgen. Je kunt voorbereidende onderzoeken doen en de Ouder-Kind-adviseur kan gesprekken voeren, maar alleen als het probleem heel duidelijk is, kun je verwijzen. Je hebt vaak kinderen die er tussenin zitten, ze kunnen niet meer in de nieuwkomersklas blijven, maar hebben wel iets extra's nodig. Dan kijk ik samen met de stamschool. Het is alleen niet duidelijk welke school dan de zorgplicht heeft, dat is lastig.'*

Een gedeeltelijke oplossing zou volgens de scholen kunnen zijn om voor deze leerlingen een aparte SBO-klas te organiseren, een versnelde procedure te kunnen starten en/of verlenging te krijgen.

'De molen gaat zo traag, het is heel erg bureaucratisch. Het duurt 8 maanden voordat de plaatsing rond is, maar ze zitten hier maar 10 maanden. Dat frustrereert erg, Het zou mooi zijn als er een nieuwkomersklas voor SBO-leerlingen komt als vooraf al duidelijk is dat leerlingen daar thuishoren'.

Veel scholen met nieuwkomersklassen vinden dat er meer expertise over de nieuwkomers zou moeten zijn bij het samenwerkingsverband.

12.5 Wensen en behoeften

De leerlingstromen zijn uitgebreid besproken tijdens de interviews. Het is een onderwerp dat de gemoederen behoorlijk in beweging brengt en waarover nogal eens onvrede is. Het gaat dan om de volgende knelpunten.

Scholen willen geen stamschool zijn

Leerlingen starten het nieuwkomersonderwijs zonder stamschool. In dat geval moet de school die het nieuwkomersonderwijs geeft een plek zien te vinden voor deze kinderen nadat zij het nieuwkomersonderwijs achter de rug hebben. Er zijn, volgens de scholen met nieuwkomersonderwijs, scholen c.q. besturen in Amsterdam die weigeren om stamschool te zijn, omdat zij bang zijn dat ze probleemleerlingen binnenhalen en/of dat hun uitstroomniveau daalt.

Scholen die nieuwkomersleerlingen 'houden'

Er zijn, volgens stamscholen, scholen met nieuwkomersonderwijs die de leerlingen niet laten uitstromen naar de stamschool, maar op de eigen school houden.

Er is niet altijd plaats op de school met nieuwkomersonderwijs om leerlingen te 'houden'

Sommige scholen met nieuwkomersonderwijs willen bij voorkeur alle leerlingen op de eigen school houden, maar hebben gebrek aan huisvesting of personeel.

Nazorg

De overdracht en nazorg verdienen meer aandacht en daar kan een kwaliteitsslag plaatsvinden.

Doorstroom naar vervolgonderwijs

De doorstroom naar het voortgezet onderwijs is verre van ideaal volgens de scholen met nieuwkomersonderwijs. Leerlingen kunnen maar op één moment instromen en worden vaak op een te laag niveau geplaatst, omdat ze de taal nog niet goed beheersen.

Zorgleerlingen

Voor nieuwkomersleerlingen met een specifieke ondersteuningsbehoefte zijn de reguliere procedures voor verwijzing naar het SBO of (V)SO te tijdrovend. Ook is er te weinig expertise bij het samenwerkingsverband over nieuwkomers.

Wensen

De scholen noemen een aantal oplossingen voor de gesignaleerde problemen.

- Over de toelating en plaatsing van leerlingen zijn niet alleen betere afspraken gewenst, maar vooral het toezicht daarop en – nog belangrijker - het gesprek tussen schoolbesturen erover.
- Een mogelijke oplossing die genoemd wordt, is dat er per wijk of stadsdeel enkele scholen zijn met expertise op het gebied van nieuwkomersonderwijs waar de leerlingen naar doorverwezen worden. Na afloop van het nieuwkomersonderwijs hebben ouders vrije schoolkeuze en zijn er bindende afspraken tussen de schoolbesturen over de toelating van deze leerlingen inclusief nazorg.
- Ook met het voortgezet onderwijs kunnen betere afspraken gemaakt worden. Eventueel kan een tussenvoorziening worden opgezet voor leerlingen die nu te lang in groep 8 moeten blijven.

13. Formele structuur en beleid

13.1 Het Amsterdamse beleid nieuwkomers

De gemeente Amsterdam kent de VLOA, de 'Verordening op het lokaal onderwijsbeleid Amsterdam 2019'.³⁰ In deze verordening is een hoofdstuk over nieuwkomers opgenomen, waarin de volgende passages over nieuwkomersonderwijs te vinden zijn.

'Nieuwkomers zijn leerlingen van 5 t/m 12 jaar die nog geen jaar in Nederland wonen en de Nederlandse taal niet of onvoldoende machtig zijn voor het volgen van regulier onderwijs.'

'Een nieuwkomersgroep is een door een schoolbestuur, mede namens de andere Amsterdamse schoolbesturen, in een onder zijn bevoegdheid vallende basisschool georganiseerd nieuwkomersonderwijs in een groep van 10 tot en met 15 leerlingen uit de groepen 3 t/m 8, die in een apart lokaal les krijgen. Het doel van het nieuwkomersonderwijs is om basisscholen in staat te stellen om nieuwkomers die de Nederlandse taal niet of onvoldoende machtig zijn zo snel mogelijk op het taalniveau te krijgen waarmee de leerling mee kan doen aan het reguliere onderwijs.'

Scholen kunnen, in aanvulling op de rijksmiddelen gemeentelijke subsidie aanvragen ten behoeve van:

- Leerkracht, leermiddelen en nazorg voor leerlingen van een nieuwkomersgroep en in relatie hiermee activiteiten op het gebied van ouderbetrokkenheid, waarbij de subsidie per groep maximaal € 40.000 bedraagt.
- Daarnaast kan een schoolbestuur subsidie aanvragen voor de deelname aan een nieuwkomersgroep gedurende een schooljaar van gemiddeld vier of meer ongedocumenteerde leerlingen, mits een schoolbestuur voor hen niet in aanmerking komt voor de Rijksbekostiging voor nieuwkomers. De subsidie bedraagt maximaal € 2.900,- per leerling.

Sinds het schooljaar 2018-2019 stelt de gemeente ook middelen beschikbaar voor extra taalondersteuning van nieuwkomers die in een reguliere groep 2 les krijgen. Voor deze subsidie wordt jaarlijks een subsidieplafond vastgesteld. Scholen kunnen subsidie aanvragen voor:

- De extra inzet van een NT2 deskundige van minimaal 8 uur per week ten behoeve van het nieuwkomersonderwijs aan minimaal 5 nieuwkomers in groep 2 van een basisschool, waarbij de subsidie maximaal € 15.000 per deskundige bedraagt. Daarbij geldt dat een school per schooljaar in aanmerking komt voor een subsidie van maximaal € 30.000.

In de subsidieaanvraag geeft het schoolbestuur aan:

- Een omschrijving van de wijze waarop het taalonderwijs zal worden verzorgd en waaruit de extra begeleiding van de leerlingen zal bestaan.
- De kwalificaties van de betrokken leerkracht(en) en begeleiders op het gebied van het geven van (NT2) onderwijs aan nieuwkomers.
- Een beschrijving van de ambitieuze en haalbare doelstellingen, die de school hanteert voor de leerlingen in het nieuwkomersonderwijs.

³⁰ Voluit: 'Verordening van de gemeenteraad van de gemeente Amsterdam houdende regels omtrent lokaal onderwijsbeleid Verordening op het lokaal onderwijsbeleid Amsterdam 2019'

- De wijze waarop de school zorgt voor overdracht van de leerling die deel heeft genomen aan nieuwkomersonderwijs naar het reguliere onderwijs en voorziet in nazorg om de vooruitgang van de leerlingen vast te houden.
- Op welke wijze de school ouders betreft bij het taalonderwijs van hun kind en hen een actieve rol hierin geeft.

Aan de subsidie zijn de volgende verplichtingen verbonden:

- Het schoolbestuur draagt er zorg voor dat de deskundige die wordt ingezet voor de uitvoering van nieuwkomersonderwijs in staat is zijn kennis en expertise bij te houden en te actualiseren door middel van professionalisering.
- Het schoolbestuur zorgt zelf voor een geschikte aparte ruimte om les te geven aan een nieuwkomersgroep en dragen zelf zorg voor financiering hiervan.
- Het schoolbestuur draagt er voor zorg dat hijzelf of de leiding van de school waarvoor hij subsidie ontvangt, invulling geeft aan ouderbetrokkenheid.

Tussen 2016 en 2019 is het budget dat de gemeente Amsterdam aan nieuwkomersleerlingen in het primair onderwijs heeft uitgegeven, gestegen van ruim 1.500.000 naar ruim 2.500.000 euro, inclusief de middelen voor de taalondersteuner voor nieuwkomerskleuters vanaf 2018.

13.2 Rol van de schoolbesturen

Er zijn in Amsterdam ruim veertig schoolbesturen, waarvan elf betrokken zijn bij het nieuwkomersonderwijs. We interviewden zeven van deze besturen. Ook vroegen we de scholen met nieuwkomers en de stamscholen naar de rol van hun bestuur bij het nieuwkomersonderwijs.

De schoolbesturen hebben op dit moment de volgende taken:

- Aanvragen subsidie of ambtelijke ondersteuning daarbij.
- Budget toewijzen aan de school c.q. scholen met nieuwkomersonderwijs.
- Faciliteren nieuwkomersonderwijs (leerkrachten, deskundigheidsbevordering, lokalen en materialen).
- Eigen expertisecentrum met NT2-deskundigheid.
- Monitoren.

Niet elk bestuur heeft elke taak, er zijn variaties. Elk bestuur geeft aan de middelen voor het nieuwkomersonderwijs rechtstreeks door te sluisen naar de betreffende scholen. In Zuidoost gaat een bedrag naar het Projectenbureau, de rest naar de scholen.

In het Breed Bestuurlijk Overleg (BBO) worden afspraken gemaakt over het nieuwkomersonderwijs. Drie schoolbesturen hebben dit onderwerp in portefeuille en vormen gedrieën een netwerk. Een van deze schoolbesturen zou graag zien dat dit netwerk geformaliseerd wordt.

Een aantal besturen mist strategisch en inhoudelijk overleg op bovenbestuurlijk niveau, waardoor er geen gedeelde gemeentelijke visie is op het nieuwkomersonderwijs. Inhoudelijk-strategisch overleg over nieuwkomersonderwijs zou in het BBO plaats moeten vinden.

Sommige besturen prefereren een meer inhoudelijke rol bij het nieuwkomersonderwijs, zodat het beter aansluit bij het strategisch beleidsplan. Een van deze besturen zou bijvoorbeeld ook graag deskundigheidsbevordering willen aanbieden via de eigen academie.

Onder de besturen is steun voor een opvang per wijk, maar dan niet zoals het nu gaat. *‘Er wordt nu vooral gekeken naar welke school ruimte heeft. Je zou op inhoudelijke gronden een keuze moeten maken voor een aantal scholen die een nieuwkomersprofiel moeten ontwikkelen. Deze scholen doen dan niet alleen de eerste opvang, maar hebben de leerlingen ook daarna. Je kunt dan kinderen langer begeleiding bieden’.*

Een ander bestuur is ook die mening toegedaan. *‘Je moet eerst kijken: wat is er nodig voor goed nieuwkomersonderwijs en welke expertise hoort daarbij. Zorg dat er voldoende kwaliteit is op de scholen met nieuwkomers. [Wat is er nodig?] Een groot deel van het team is ervaren, de kennis zit bij de leiding en bij de ib’er, er is een goed netwerk, ook met speciaal onderwijs, veel verschillende materialen, goed in oudercontacten’.*

De schoolbesturen in Amsterdam Zuidoost werken samen bij het nieuwkomersonderwijs en zijn daar tevreden over. Zij hebben een gezamenlijk handboek voor nieuwkomersonderwijs en dat bevat goed (zie paragraaf 13.5).

13.3 Rol Centraal Meldpunt, Meeting Point en stedelijk netwerk

De volgende taken zijn door het BBO belegd bij het ABC:

1. Uitvoeren van het Centraal Meldpunt: centrale aanmelding en plaatsing van leerlingen, bewaken capaciteit van de opvang.
2. Organiseren Meeting Point.
3. Organiseren stedelijk netwerk voor nieuwkomersleerkrachten.

Ad. 1

Het Centraal Meldpunt Nieuwkomers Amsterdam is opgezet in 2011 met als doel:

- Snelle en transparante procedure voor melding en plaatsing op eerste opvanglocaties;
- Zicht hebben op stedelijke capaciteit en behoefte aan groei of noodzaak tot krimp;
- Verkorten van eventuele wachttijden voor plaatsing in een nieuwkomersgroep;
- Voorkomen van absoluut verzuim onder nieuwkomers in de basisschoolleeftijd.

Voor de meeste scholen is de procedure helder, al vinden zij het wel lastig om hem goed aan ouders uit te leggen. Bij de wijze waarop de plaatsing tot stand komt, hebben scholen kanttekeningen. Zij vinden dat inhoudelijke gronden voor plaatsing een rol zouden moeten spelen in plaats van puur technische (zie ook hoofdstuk 5).

Ad.2

Het Meeting Point wordt wisselend beoordeeld. De één vindt het nuttig, omdat er goede voorbeelden worden uitgewisseld. De ander heeft er weinig aan, omdat het vooral over geld en regelingen gaat en niet over de inhoud of omdat het niet aansluit bij de doelgroep die de school heeft. Dat laatste geldt voor de scholen met expats / internationals.

Ad.3

Ook over het stedelijk netwerk voor leerkrachten, georganiseerd door het ABC, verschillen de scholen van mening. Sommige scholen met nieuwkomers zijn tevreden. Zij halen er expertise en vinden de begeleiding adequaat. De leerkrachten die nog niet zo lang met nieuwkomers werken, waarderen het. De meer ervaren leerkrachten missen inhoudelijke input van ABC en kunnen niet veel uit de uitwisseling halen, zij komen vooral 'brengen'. Enkele scholen nemen om die reden geen deel meer aan de netwerkbijeenkomsten.

Rol van het ABC als onderwijsadviesdienst

Veel scholen vinden dat de inbreng van het ABC in het algemeen te weinig inhoudelijk is. Als voorbeeld wordt genoemd dat het ABC meer verdiepende scholing aan zou kunnen bieden, bijvoorbeeld op het gebied van traumasensitief werken of over de achtergrond van Eritreeërs. Vroeger was er een inhoudelijke coördinator met veel expertise die tweemaal per jaar langs kwam bij de scholen, vertelt één van de geïnterviewden, om bijvoorbeeld dossiers te bespreken en over de uitstroom van leerlingen te praten. Zij kwam ook in de klas. Dat mist zij nu.

Er is een brochure Kwaliteitszorg Onderwijs Nieuwkomers van het ABC (2011), maar in de interviews werd hier niet naar verwezen door de scholen en besturen.

Scholen missen een netwerk voor intern begeleiders. Sommige zijn zelf een ib-netwerk gestart en gaan gezamenlijk op zoek naar expertise.

13.4 Rol Samenwerkingsverband en passend onderwijs

Het samenwerkingsverband speelt geen specifieke rol bij het nieuwkomersonderwijs. De scholen met nieuwkomers doen soms een beroep op het samenwerkingsverband voor onderzoek van een leerling. Dat gaat op dezelfde manier als bij reguliere leerlingen. De wens van de scholen is dat het samenwerkingsverband meer inhoudelijk expertise over nieuwkomers biedt en goed en snel onderzoek kan doen voor nieuwkomersleerlingen als dat nodig is. *'We hebben inmiddels de weg gevonden in ondersteuningsland, maar het blijft lastig, want zo afhankelijk van degene die je spreekt. Deskundigen weten vaak weinig van nieuwkomers. Je wordt niet meteen gehoord bij het samenwerkingsverband, Kentalis, ABC. Daar is te weinig expertise. Er zou een expertisecentrum extra zorg voor nieuwkomersleerlingen moeten komen'.*

Het samenwerkingsverband ziet op dit moment geen rol weggelegd voor het nieuwkomersonderwijs en vindt dat ze daarvoor te weinig expertise heeft. Het zorgt voor toelaatbaarheidsverklaringen als daar behoefte aan is. *'Als we een andere rol zouden moeten hebben, dan moeten de besturen als aandeelhouders dat afspreken. Dan word je een hele grote speler. Het is de vraag of je dat moet willen'.*

13.5 Rol van het Projectenbureau Primair Onderwijs ZuidOost

In Amsterdam Zuidoost is sprake van een afwijkende situatie ten opzichte van de andere stadsdelen. De gezamenlijke schoolbesturen werken samen in de stichting Primair

Onderwijs Zuidoost. Het Projectenbureau Primair Onderwijs ZuidOost (PPOO) is de uitvoeringsorganisatie daarvan en legt verantwoording af aan het Bestuurlijk Overleg Onderwijs ZuidOost. PPOO heeft een handboek samengesteld waarin taken, verantwoordelijkheden en procedures rond het nieuwkomersonderwijs beschreven staan.³¹ De scholen met nieuwkomers en schoolbesturen in Amsterdam Zuidoost zijn tevreden over deze constructie. De vier betrokken directeuren van de nieuwkomersscholen hebben onderling contact. Een van de besturen geeft wel aan dat er te weinig continuïteit is geweest in de projectondersteuning en dat hoorden we ook van het PPOO zelf. Ten tijde van de interviews was er weer wel iemand bij PPOO met ruime deskundigheid op het gebied van nieuwkomers die ook inhoudelijke ondersteuning aan de scholen kan bieden.

13.6 Inrichting van het systeem

Sommige schoolbesturen hebben nadrukkelijk de wens om het nieuwkomersonderwijs meer te centraliseren, dus op een beperkt aantal scholen nieuwkomers te plaatsen. Andere pleiten voor inclusiviteit, dus verdeling van de nieuwkomers over scholen, waarbij wel aangetekend wordt dat die scholen over de juiste attitude en expertise moeten beschikken om de leerlingen goed onderwijs te bieden.

Ook de scholen hebben verschillende opvattingen, soms een andere dan die van het schoolbestuur waar zij onder vallen. Er is vrijwel geen enkele school die één centrale voorziening voor de gehele stad wenselijk acht, maar velen vinden wel dat er meer geclusterd en gestuurd kan worden op waar de klassen voor nieuwkomers zijn. Over de mate waarin verschillen de meningen. Sommige geïnterviewden vinden vier locaties voldoende, andere willen de huidige situatie handhaven.

Veel scholen willen graag (meer) afstemming per stadsdeel / wijk. Een van de scholen stelt voor om de stad in vieren te delen en per deel ondersteuning te bieden aan nieuwkomersonderwijs, bijvoorbeeld via een steunpunt. Dat zou gekoppeld kunnen worden aan ondersteuning aan nieuwkomersleerlingen in het kader van passend onderwijs.

Een aantal scholen vindt dat de kwaliteitszorg gezamenlijk opgepakt zou moeten worden. *'Ik vind het belangrijk dat wij met elkaar overleggen over wat goed onderwijs is voor nieuwkomers. Wat vinden we belangrijk en hoe ziet dat eruit. Dus met elkaar de lijn bepalen en niet allemaal apart het wiel gaan uitvinden'.*

Een aantal schoolbesturen pleit ook voor meer afstemming en uniformiteit, zodat het niet per stadsdeel verschillend is geregeld.

Ten slotte: een aantal geïnterviewden pleit voor meer onderbouwing vanuit theoretische kennis en objectivering. Samenwerking met het hoger onderwijs, dat op een enkele school gebeurt, zou daaraan kunnen bijdragen.

³¹ Handboek Nieuwkomersproject Zuidoost, taken en verantwoordelijkheden, oktober 2018

Bijlage: de geïnterviewden

Scholen met nieuwkomersklassen	Geïnterviewde directeuren, ib'ers en leerkrachten
BS Het Vogelnest	Ingeborg Pheifer en Marije Bouwmeester
Europaschool	Channah Nieuwenhuis
Rosj Pina	Jacqueline Brecher
Eloutschool	Corry Augustijns
Kindercampus Zuidas	Miriam Heister
Olympiaschool	Marjan de Smit
BS Goeman Borgesius	Niels Konings
BS Toekomst	Eefje Jansen
BS Burg de Vlugschool	Sandra Dannenburg
De Globe	Nicole van Egmond en Erwin Bolt
BS Louis Bouwmeester	Hanneke Geilkirchen
BS De Roos	Gert Geertsma en Heavenly Oerlemans
Multatulischool	Marion Jaspers
BS De Springplank	Corine van Meulwijk en Astrid van Koningsbruggen
BS De Kinderboom	Vanessa Tuins
Wereldschool (v/h Catamaran)	Elize Jong
Bijlmerhorst	Bart Vervoort
Knotwilg	Maartje Debeij en Patricia Odinot-Stevens
Samenspel	Margreet Moolenijzer, Marilyn Braafhard en Monica de Wit
Bataviaschool	Janneke Wormhoudt en Judith Biesheuvel
Stamscholen	Geïnterviewden
Tamboerijn	Martine Nieuwstad
Polsstok	Bartjan Commissaris
Sint Lukas	Sebastiaan van Huet
Schoolbesturen	Geïnterviewden
Esprit	Ruth Kervezee
Stg. Joodse Scholengemeenschap	Simone Haller
Staij	Arnold Jonk
Innoord	Mirjam Leinders
Sirius	Hubert de Waard
AWBR	Theo Hooghiemstra en Rene Udo
Bijzonderwijs	Harry Dobbelaar
Overige partijen	Geïnterviewden
Samenwerkingsverband Primair Onderwijs Amsterdam Diemen	Liesbet Tijhaar
Projectenbureau Primair Onderwijs Zuidoost	Nathalie Bremers en Paula Piera

ABC	Inge van Os
Breed bestuurlijk overleg	Anold Jonk(Staij), Mirjam Leinders (Innoord) en Harry Dobbelaar (Bijzonderwijs)
Opmerkingen	Holendrechtschool, bezig met overname Lotusschool, voorkeur voor vragenlijst via mail, maar niet ingevuld Joke Middelbeek, schoolbestuur STWT, afspraak afgezegd

Colofon

Titel	Evaluatie nieuwkomersonderwijs Amsterdam
Auteur	Karin Hoogeveen en Joke Kruiter
Versie	
Datum	20-2-2020
Project	[Projecttitel] ([Projectnummer])

Sardes
Postbus 2357
3500 GJ Utrecht (NL)
T+31(0)30 23 26 200
www.sardes.nl

© Sardes 2019

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, op welke andere wijze dan ook, zonder vooraf schriftelijke toestemming van de uitgever.

Sardes

Postbus 2357

3500 GJ Utrecht

Lange Viestraat 371

3511 BK Utrecht

☎ (030) 232 62 00

@ secretariaat@sardes.nl

🌐 www.sardes.nl

🐦 @SardesUtrecht

📘 facebook.com/sardesBV

